

**MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” ALBA IULIA
FACULTATEA DE TEOLOGIE**

TEZĂ DE DOCTORAT

REZUMAT

Coordonator științific:

Pr. Prof. Univ. Dr. George Remete

Doctorand:

Pr. Adrian Cebotari

Alba Iulia

2014

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” ALBA IULIA
FACULTATEA DE TEOLOGIE

*ATEISMUL CA PROBLEMĂ
A TEOLOGIEI ÎN
RUSIA POST-SOVIETICĂ*

REZUMAT

Coordonator științific:

Pr. Prof. Univ. Dr. George Remete

Doctorand:

Pr. Adrian Cebotari

Alba Iulia

2014

CUPRINS

Argument	1
I. Ateismul în instanța istoriei	7
1. Ateismul. Delimitare și definire	7
2. Ateismul în filosofia antică	10
2.1. Reprezentanții școlii din Milet	10
2.2. Atitudini ateiste la pitagoreici, atomiști și sofști	14
3. Pre-ateismul și ateismul în culturile orientale.....	29
3.1. Anti-teism și ateism în vechea cultură chineză	29
3.2. Școala materialistă indiană Carvaka	34
4. Renașterea – un „ <i>sol fertil</i> ” al ideii omului fără Dumnezeu	37
5. Protestantismul – matricea dialectică a ateismului	42
6. Contribuția filosofiei moderne la restaurarea materialismului	50
7. Revoluția franceză – simbolul „ <i>morții</i> ” lui Dumnezeu	59
Concluzii	63
II. Rusia, o perspectivă ideologică	69
1. Marx și Engels sau <i>actul de condamnare explicită</i> a lui Dumnezeu	70
2. Descindere în ateismul pre-sovietic	78
2.1. Raportul dintre Biserică și stat în Rusia țaristă	78
2.2. Precursorii comunismului rus, între teorie și atitudine	81
3. <i>Cota</i> teologiei în Rusia pre-sovietică	87
4. „ <i>Octombrie Roșu</i> ” – transplantarea ateismului din Europa în Rusia	92
4.1. Revoluția lui Lenin sau varianta violentă a ateismului	92
4.2. Biserica Ortodoxă Rusă și instrumentele de expansiune ale ateismului în perioada leninistă	100
5. Ateismul în perioada clasică a comunismului (1922-1990)	104
5.1. Ateismul în labirintul sovietic	104
5.2. Culoarea epocilor și ateizarea unei națiuni	107
5.3. Revigorarea ateismului în perioada <i>dezghețului</i> hrușciovist	110
6. Ateism și martiraj. Între provocare și reacție	112
7. „ <i>Noutatea</i> ” vizionară a ateismului post-sovietic	118
7.1. Efectul dez-ideologizant al Perestroikăi	118
7.2. Trecerea de la ateismul științific la ateismul mistic	124
Concluzii	133

III. Știință și ateism în Rusia post-sovietică. Perspective teologice	161
1. Originile științei moderne	139
1.1. Cercetare științifică și rigoare teologică în secolele XVI-XVII	144
1.2. Conflictul dintre știință și teologie	148
2. Contribuția evoluționismului în promovarea ideologiei ateiste	151
2.1. Teoria evoluționistă – rodul gândirii materialiste	151
2.2. Caracterul static al creaționismului	157
3. Știință și teologie. Premisele reconcilierii	159
3.1. Ideologizarea ca factor de periclitate a dialogului dintre știință și teologie	159
3.2. Știința și teologia – două demersuri complementare de cunoaștere	163
3.3. Caracterul limitat și aproximativ al cunoașterii științifice	168
4. Analiza științei din perspectivă teologică	174
5. Evoluționismul creștin în viziunea teologilor contemporani	183
6. <i>Geneza</i> în lumina teologiei ortodoxe	190
7. Știință și ateism în Rusia post-sovietică	197
Concluzii	201
IV. Diagnoza ateismului în Rusia post-sovietică	203
1. Ateismul în dinamica sa actuală	203
2. Atacurile ateismului post-sovietic	208
2.1. Critica „religiei intolerante”	208
2.2. Sfânta Scriptură. Evaluare critică	211
2.3. „ <i>Consecințele negative</i> ” ale introducerii religiei în școli	213
2.4. <i>Rolul</i> științei în societatea post-sovietică	216
2.5. Filosofie sau religie?	223
2.6. <i>Falimentul</i> ideologiilor	226
2.7. Riscuri și inechități sociale	231
2.8. Biserica Ortodoxă Rusă și Statul	234
3. Ateismul și originea religiei	241
4. Ateismul și problema răului	256
5. Ateismul ca <i>proprium</i> al filosofiei	267
6. Cultura ca mijloc de conservare a Ortodoxiei în Rusia	274
6.1. Creștinismul reflectat în literatura și arta rusă	285
6.2. Dostoievskii – <i>profetul unității și al Învierii</i>	297

7. Superioritatea creștinismului în raport cu ateismul	302
8. Rolul Ortodoxiei într-o Rusie <i>re-creștinată</i>	310
Concluzii	327
Considerații finale	332
Bibliografie	348

CUVINTE CHEIE

Ateism, materialism, evoluționism, creaționism, știință, revoluție, cunoaștere, ideologie, atitudine, dialog, conflict, cultură, creștinism, religie, suferință, providență, teologie, martiraj.

Văzută din perspectiva unei persoane care a trăit în spațiul sovietic într-o perioadă în care ateismul a fost religie de stat, o analiză a ateismului ar putea aduce un plus de înțelegere tuturor celor care privesc cu mare interes ceea ce se întâmplă în Rusia post-sovietică. Motivul pentru care am ales această temă de cercetare a fost acela de a umple un gol în teologia de specialitate și de a împărtăși experiențele personale trăite în spațiul sovietic și post-sovietic.

Am conștientizat încă de la început problemele pe care le vom întâmpina în studiul nostru. Ele se referă la găsirea unor surse ce permit o cercetare susținută. Se știe că subiectul nu a fost dezbătut prea mult după destrămarea Uniunii Sovietice, motiv pentru care s-a creat și un vid bibliografic. Materialele pe care le avem pe acest subiect se regăsesc în lucrări cu caracter general, unde tema noastră ocupă doar un loc secund. Puține studii românești au abordat problema ateismului din Rusia post-sovietică, motiv pentru care am folosit cu precădere bibliografie rusă. Traducerile noastre au evidențiat felul în care ateismul este perceput atât de teologii, cât și de ateii ruși.

Noutatea lucrării stă în alegerea subiectului, dar și a perioadei asupra căreia se concentrează cercetarea noastră. Prin incursiuni în diferite perioade (pre-sovietic și sovietic) am identificat paradigme ce jalonează evoluția ateismului din Rusia.

Scopul nostru a fost de a arăta că ateismul post-sovietic nu este o soluție de compromis a unei societăți secularizate în care religia este văzută din perspectivă consumistă, ci **una extrem de virulentă, cu baze ideologice solide**. Istoria Rusiei a demonstrat că o lume lipsită de cauză și finalitate devine o închisoare intelectuală, iar febrei raționaliste îi urmează în mod cert o sleire istorică.

Rezultat al unei documentări amănunțite, teza noastră urmărește sistematizarea și clarificarea numeroaselor informații răspândite într-o multitudine de surse. Ea își propune, de asemenea, să demonstreze că ateismul post-sovietic exercită un soi de superioritate față de supraviețuirea

Bisericii și dorește să se impună încă în societate, deși a uzurpat și pervertit izvoarele nesecate ale energiei religioase acumulate de secole în sufletele rușilor.

Ne-am structurat investigația pe trei registre de cercetare: al definirii ateismului începând cu antichitatea; al raportării sale la filosofie și teologie și al evidențierii efectelor acestuia în Rusia sovietică și post-sovietică. Subiectele celor patru capitole ale tezei se întrepătrund și scot la iveală idei ce joacă rolul unui fir roșu care le străbate pe toate. Ateismul din Rusia este reconstituit din mai multe perspective: cea a filosofiei, a științei, a realizărilor culturale, a acțiunii politice sau a ideologiilor.

Am definit un instrumentar teoretic pe care l-am aplicat întregului corp al tezei. Acest instrumentar a fost utilizat în relație cu volume, reviste și articole de specialitate care fac referire la perioadele analizate. Selecția autorilor n-am putut-o face strict pe rigori teologice, de aceea am urmărit și alte coordonate ce țin de explicații și argumente.

Am utilizat în teza noastră opiniile teologilor ruși care au analizat efectele ateismului în societatea sovietică (M. Starokadomskii, G. Skovoroda, N. Berdiaev, S. Bulgakov, N. Fioletov, G. Florovskii, L. Voino-Iasenețkii), dar și în cea post-sovietică (N. Zernov, M. Dunaev, P. Gaidenko, M. Kozlov, V. Ciaplin). Am găsit suport teoretic și științific pentru explicarea ateismului la autori precum: L. Kosareva, A. Soljenitîn, V. Gubin, V. Râbakov, E. Vodolazkin și V. Kanke. Am consacrat alte pagini ale lucrării argumentelor aduse de Andrei Kuraev în disputele sale cu academicienii ateii V. Ghinzburg, A. Rubinov și E. Feinberg și am amintit părerile exprimate de teologul contemporan Alexei Osipov în prelegerile sale împotriva ateismului post-sovietic.

În studiul nostru am evidențiat pozițiile profesorului ateu Alexandr Osipov și ale doctorului în teologie Evgraf Duluman. Am amintit și părerile savanților sovietici F. Frank, F. Gheizenberg, P. Kopnin, E. Mamciur, A. Losev care au reușit să depășească ateismul și să ajungă la alte concluzii. N-am omis nici numele unor scriitori formați în școlile ateismului științific ce promovează ateismul atât în societatea sovietică, cât și în cea post-sovietică (I. Vronițîn, V. Zâbkoveț, N. Dubinin, V. Ghinzburg).

Am valorizat articole, studii de specialitate, secvențe privitoare la efectele ateismului în societatea rusă și am descoperit filiații interesante la autori precum N. Zernov, A. Zamaleev, I. Popov, S. Gordun sau V. Antropov. Am utilizat, de asemenea, un bagaj terminologic din recuzita criticii teologice și am păstrat comentariul nostru în cadrul subiectului, fără alunecări riscante.

Lucrarea demarează cu un capitol despre ateism, organizat în microsecvențe, în care am procedat la delimitări și definiții, dezvoltând un traseu cu condiționările sale cronologice din antichitate până la Revoluția franceză. Acest capitol intitulat *Ateismul în instanța istoriei* demonstrează că ateismul antic, Renașterea, Iluminismul și Revoluția franceză au dus la ateizarea Europei în gândire și în stilul de viață, iar ateizarea intelectualității ruse a fost factorul care a dus la declanșarea Revoluției bolșevice.

Rezultatele cercetării noastre indică faptul că pentru gânditorii antici lumea este eternă și se află într-o schimbare permanentă. În materialismul lor se pot observa cu ușurință tendințele ateiste. Însăși tradiția antică înclină să-i considere atei, deoarece fără să nege existența zeilor, le vede originea în diferite elemente. Toate transformările ce se petrec în univers se explică la ei prin mișcarea eternă a materiei și nu prin intervenția zeilor. Ei nu neagă formal existența zeilor și nici nu pronunță îndoieli explicite cu privire la ființarea lor, ci le suprimă atributele.

Tema ateismului apare în gândirea filosofilor atomiști ca o consecință a structurii atomice a lumii, dar și a caracterului pe care îl are viața socială. Până în epoca clasică se scriu multe teze antimitologice, dar divinitatea nu este negată în mod expres. În epoca clasică, însă, ipoteza inexistenței zeilor e formulată ca primă fază a gândirii laice. Negarea divinității la atomiști reprezintă un corolar al fundamentării teoretice a ateismului, deoarece teza atomistă se opune oricărei reprezentări a creației lumii și a conservării ei de către o ființă din afara ei.

Ateii au remarcat meritul istoric al filosofilor greci în lupta lor pentru o concepție materialistă a lumii. Mulți filosofi atei reacționari ruși, adepți ai materialismului dialectic, s-au inspirat din filosofii materialiști ai antichității. Ei consideră că materialismul lui Democrit și nu idealismul lui Platon stă la baza științei moderne.

Însă niciun filosof grec nu ne-a putut oferi modelul universal al vieții desăvârșite. De altfel, nu are niciun sens aspirația către desăvârșire, dacă ea se găsește în lumea aceasta. Desăvârșirea presupune tocmai o evadare din condiția umană și din acest punct de vedere ne par îndreptățite încercările spiritului de a imagina o icoană a desăvârșirii.

Dorința noastră a fost să arătăm că începând cu secolul al XVI-lea omul a revendicat pentru sine toate titlurile care-I reveneau lui Dumnezeu, iar credința creștină a fost înlocuită cu o concepție materialistă despre lume numită pe rând Umanism, Iluminism, Raționalism sau Pozitivism. Teza noastră evidențiază faptul că Renașterea este curentul general din secolele XV și XVI, iar umanismul produsul special, adică noua concepție despre lume care duce la ateizarea Europei în gândire și în stilul de viață.

În secolele XVI-XVII apare o nouă formă de vigilență spirituală și tendința refuzului de a mai acorda încredere unor convingeri deja existente. Biserica manifestă inconsecvență și se ajunge la Protestantism – o mișcare religioasă marcată de contradicții, care îl lasă pe simplul credincios fără mijloacele concrete de trăire ale credinței cristalizate în cultul Bisericii. Trăirea credinței prin cult este înlocuită cu activismul social, iar **Noul Testament devine un veritabil manifest comunist** pentru radicali. Astfel protestantismul reprezintă tiparul perfect pentru odrăslirea ateismului, deoarece se neagă și se resping învățăturile teologice, așa încât creștinismul rămâne fără finalitate eshatologică. Ateismul secolelor XIX și XX este rezultatul firesc al demistificării universului de la care a pornit protestantismul. În drumul său spre liberalismul absolut, protestantismul nu a fost decât o haltă în manifestarea incompetenței religioase. După ce protestanții și deiștii atacă Biserica

în numele lui Dumnezeu, ateii caută să-L îndepărteze în numele unei religii care-și găsește conceptul deplin în *cultul umanității*.

Rezultatul direct al Umanismului și al Iluminismului a fost Revoluția franceză din 1789, prezentată mereu în culori strălucitoare, în ciuda pustiirii spirituale căreia i-a dat naștere. Revoluția a fost direct și violent antireligioasă, iar în anii ei de putere a încercat distrugerea creștinismului și introducerea unei religii în care să fie zeificat omul. După acest eveniment, Europa intră într-o nouă etapă, în care rațiunea și știința doresc să înlocuiască tradiția și credința. Odată cu Revoluția franceză ateismul intră oficial în lumea modernă. Locul lui Dumnezeu este luat de rațiune și de voința populară. Catehismul noii religii devine *Contractul social* al lui J. J. Rousseau, iar zeitățile *voința și rațiunea* preiau atributele divine.

Timp de două secole Europa este sedusă de viziunea umanistă, concepută în laboratoarele de emancipare socială și politică ale Revoluției. Teoreticienii de mai târziu constată că nici revoluția politică și nici cea industrială nu au adus fericirea generală, gândirea socială progresistă fiind singura soluție la noile contradicții sociale. Ateizarea intelectualității ruse din secolul al XIX-lea a fost factorul ideologic hotărâtor care a pregătit Revoluția bolșevică de la 1917.

Am accentuat în teza noastră faptul că originea mișcării raționaliste se identifică cu empirismul englez și cu filosofia lui Spinoza, iar cultul excesiv al rațiunii face parte din moștenirea carteziană pe care se organizează clasicismul francez. Mobilizat de idealurile iluministe pe care Revoluția franceză încearcă să le traducă în viață, Hegel, *filosoful restaurației*, oferă o interpretare oficială dogmelor creștine. Gândirea hegeliană are în vedere absolutul desăvârșit al filosofiei, iar creștinismul este gândit ca regăsire a spiritului absolut. Stânga hegeliană, prin critica religiei și prin tezele sale referitoare la rațional, influențează demersul constituirii filosofiei lui Marx.

În teza noastră am atras atenția asupra faptului că formula pozitivistă a umanismului este una de tiranie totală. În practică, ea ajunge la dictatura unui partid, deoarece refuză omului orice libertate și orice drept, scaldându-se în utopie. Umaniștii suprimă ipoteza unui Dumnezeu – Creator și Stăpân al lumii și refuză individului demnitatea de neatins, garantată de Dumnezeu. Această concepție va fi folosită de toate regimurile politice ateiste.

În cercetarea noastră am arătat că Feuerbach a încercat să demistifice religia în general și spiritul creștinismului în special. Marx a considerat că nu este suficient să se ajungă la adevărul despre religie pentru a se ajunge la adevărul despre om. În viziunea sa, cerința de a renunța la iluziile oferite de religie este de fapt cerința de a renunța la o situație care are nevoie de iluzii. Prin urmare, critica filosofică a religiei are o încheiere considerată legitimă: *omul îl creează pe Dumnezeu*.

Marx își depășește predecesorii prin impunerea unei noi filosofii și prin dobândirea unui nou mod de gândire. Teoreticianul formulează astfel un umanism fundamentat pe înțelegerea științifică a dialecticii fenomenelor de conștiință și a raportului cu istoria obiectivă. Constituit ca sinteză a

întregii filosofii anterioare, materialismul dialectic reprezintă etapa superioară a materialismului și concepția care a exercitat cea mai mare influență asupra desfășurării istoriei Rusiei secolului XX.

Analiza noastră a evidențiat faptul că Darwin i-a convins pe teoreticienii ateismului că lumea s-a făcut singură, iar omul nu este decât un animal evoluat. Bruno Bauer a decis că Biblia este o simplă imaginație omenească, iar Freud a ajuns la concluzia că omul este un complex de dorințe sexuale. Toate acestea până la Marx, care le-a promis europenilor că prin revoluție violentă pot să-și satisfacă toate dorințele.

Am identificat în lucrarea noastră trei mișcări de eliberare care-și primesc denumirea de la întemeietori: *lavrismul* de la Lavrov, *bakunismul* de la Bakunin și *blankismul* de la Blanki. Lavriștii își rezumă activitatea la proliferarea ideilor sociale în rândul populației, pentru bakuniști, poporul era deja pregătit de putci și aștepta doar semnalul, iar blankiștii considerau că singura soluție pentru o schimbare este oferită de tactica subversivă a *menișevismului*.

În epoca istorică a proletariatului din Rusia, odată cu elaborarea materialismului dialectic, este pusă în agenda de lucru „*eliberarea*” rușilor prin suprimarea mirajul religios cu ajutorul filosofiei marxiste. Pe parcursul celor șapte decenii, liderii comuniști își arată disprețul față de religie și cultură, expresiile artistice rafinate fiind puse sub semnul întrebării. În Rusia sovietică toate influențele culturale, științifice și religioase sunt filtrate de autorități, iar populația remodelată după dezideratele partidului comunist. Odată aplicate, ideologiile lui Marx și Engels își dezvăluie caracterul utopic. De aceea am atras atenția asupra faptului că comunismul reprezintă o paradoxală utopie științifică, o dezlănțuire violentă în numele unei idei.

În **cel de-al doilea capitol** am arătat cum laicizarea societății în secolele XVIII-XIX pregătește albia marilor sisteme revoluționare care mai târziu se vor rostogoli în Rusia asemenea unei avalanșe. În această perioadă pătrund idei materialiste, ateiste, deiste și chiar masonice odată cu reformele țarului Petru cel Mare, iar darwinismul prinde repede rădăcini în mediile intelectuale rusești.

Odată cu declanșarea revoluției din Rusia și în anii imediat următori activitatea teoretică cunoaște o deosebită resurrecție. Astfel, Lenin își publică celebrele sale *Teze din aprilie* în 1917, iar în 1920 lucrările *Statul și revoluția*, respectiv *Stângismul – boala copilăriei comunismului*. Un an mai târziu, N. Buharin scrie *Teoria materialismului istoric*, E. Preobrajenskii *ABC-ul comunismului*, iar L. Troțkii *Literatura și revoluția*.

Gândirea filosofică cunoaște un avânt nemaipomenit, așa încât la începutul secolului XX Rusia ajunge să se claseze pe primele locuri în acest domeniu. În preajma academiilor teologice, cât și în cadrul mănăstirii Optino, asistăm la o redescoperire a gândirii patristice. Alexei Homiakov sintetizează toată cercetarea sa eclesiologică în elaborarea noțiunii *sobornosti* pe care o găsim și la frații Trubețkoi. Mitropolitul moscovit Filaret Drozdov are o influență decisivă asupra destinului

Bisericii Ortodoxe Ruse. Remarcăm la el strânsa corespondență cu patriarhii Bisericilor Orientale, aflate sub dominația otomană.

Într-un preambul necesar am arătat că Revoluția bolșevică este varianta violentă a reformei, fiind însoțită de un șir nesfârșit de abuzuri și schimbări. După momentul 1917, Rusia devine un imperiu înarmat până în dinți, doctrinele sunt aplicate la limita dintre știință și activismul de partid, iar în jurul liderilor se creează un adevărat cult. Organismul ideologic comunist este conectat cu forța la perfuzia de sânge a societății, ceea ce produce o anemie spirituală în Rusia.

Lenin își propune să distrugă prin teroare Biserica Ortodoxă, o concurență ideologică serioasă. Avem de-a face cu o subminare a unității de credință a rușilor prin execuții la nivel înalt, transformarea bisericilor în grajduri, grânare, piscine și chiar muzee ale ateismului. Tradițiile ortodoxe vor fi înțelese diferit, iar formele de viață vor fi modificate. Bolșevicii își omoară patriarhul, elimină familia imperială, anulează statul de drept și naționalizează mijloacele de producție.

Selecția naturală a comunismului ateist trebuia să ducă la apariția omului nou, adică a omului total diferit de cel occidental. Cea mai potrivită metodă aleasă de ateii este dresajul bazat pe automatism, în urma căruia în *gulag* ajung aproximativ 20.000.000 de persoane, după cum reiese din arhivele sistemului sovietic de detenție. Partidul încearcă să-i convingă pe ruși că omul are numai nevoi culturale și artistice. Prin urmare, ateismul este impus și răspândit nu pentru că ar fi adevărat, ci pentru că reprezintă o concepție care conduce la impunerea autorității absolute și la transformarea rușilor în unelte eficiente în slujba partidului.

Cel de-al treilea capitol evidențiază rolul științei în promovarea ideologiei ateiste din Rusia. Ateismul, care a stat la baza întregii structuri ideologice din Rusia, avea nevoie de o consolidare științifică, de aceea în paralel cu îndochinarea comunistă populația trebuia „*scoasă din întunecimea*” în care zăcea. Argumentele științifice au stat la baza tuturor formelor de ateism științific și au devenit cauzele principale ale negării lui Dumnezeu. Ideologii comuniști erau convingeți că numai știința deține adevărul, deși în momentul în care știința este ideologizată apare un mit al științei.

Deși ateismul are pretenția acordării unui credit științei pure din care lipsește orice umbră metafizică, el trebuie să evite impunerea unei axiologii materialiste acompaniată de metoda reducționistă pentru a asigura acuratețe actului științific. Denaturând fundamentele științei și ale rațiunii, ideologia scientist-ateistă se recomandă drept singura credință legitimă. Cercetarea științifică pornită din mândrie și motivată ideologic ajunge negreșit la colaps, de aceea teologia face o departajare între faptele științifice și filosofia științifică.

Prin cercetarea noastră am încercat să evidențiem faptul că atât teologia, cât și știința au un caracter dogmatic, deoarece așa cum cunoașterea dogmelor este esențială teologiei, tot așa și cunoașterea postulatelor și axiomelor este indispensabilă științei. Prin urmare, ambele domenii au

caracteristici axiomatice, iar raportul dintre ele poate fi stabilit prin aplicarea epistemologică. **Apropierea metodologică între demersurile teologiei și ale științei este foarte mare, dovadă fiind prezența în cadrul demersului științific a unui act de credință, iar în cadrul demersului religios importanța rațiunii.** Ultimele cercetări științifice demonstrează faptul că materia are în structurile sale o raționalitate de netăgăduit, iar evidența acestei raționalități a materiei arată că a fost creată de o Ființă rațională care i-a imprimat raționalitatea.

În demersul nostru am ajuns la concluzia că **ateismul este incompatibil** cu realitatea evoluției cosmice, fizice sau biologice. Fizica modernă a dovedit că există Dumnezeu, de aceea ateismul nu mai poate ridica niciun fel de pretenții științifice, argumentele sale nefiind decât filosofice. În trecut ateismul a fost obligat să deducă din propria afirmație inițială proprietăți fizice false, adică **să deducă o fizică dintr-o metafizică preliminară stabilită *apriori*, ceea ce înseamnă un dezastru pentru știință.** Prin urmare, dacă neștiința îl îndepărtează pe om de Dumnezeu, atunci știința îl apropie de Dumnezeu, deoarece ea nu este decât adevărata cunoaștere a raționalității lumii.

Ultimul capitol reprezintă o etapă care concentrează întreg demersul nostru teoretic și se axează pe diagnoza ateismului în Rusia post-sovietică. Demolăm astfel absurditățile relativismului provocat de ateismul sovietic și demonstrăm că acesta a anihilat toate centrele formatoare și a monopolizat știința, literatura, arta, precum și alte domenii publice.

Cercetările noastre arată că ateismul din Rusia consacră nenumărate studii cauzei apariției religiei. Am amintit astfel ipoteza antropoteistă a lui Feuerbach, teoria naturalistă, cea animistă și teoria socială marxistă. Problema apariției religiozității este legată de cea a apariției omului, de aceea nu avem un răspuns clar din partea științei. Materialiștii vorbesc de o evoluție în gândirea religioasă, dar cercetările istorice, etnografice sau lingvistice arată o decădere religioasă ce marchează traseul omenirii. Acest fapt demonstrează existența unei singure religii sub forma ei monoteistă, practică din zorii omenirii.

Argumente în favoarea existenței lui Dumnezeu întâlnim încă din antichitate la filosofi precum Platon sau Aristotel. Dacă noi Îl concepem pe Dumnezeu ca Ființă absolută, atunci El trebuie să existe, altfel **n-ar putea exista nici ideea de desăvârșire** a omului. Această concepție stă la baza argumentului ontologic. Descartes completează ipoteza, susținând că nu se poate explica apariția în mintea umană a însăși ideii de Dumnezeu dacă El n-ar exista. Leibnitz, la rândul său, susține că Dumnezeu trebuie să existe, întrucât nu detectăm contradicții interioare cu privire la existența Lui. Fericitul Augustin susține argumentul psihologic, pe care mai târziu îl dezvoltă Descartes, potrivit căruia ideea de Dumnezeu nu putea să apară în urma cugetării sau a unei activități psihice, singura *sursă* fiind Dumnezeu Însuși. Mai avem apoi argumentul teleologic, care are în vedere raționalitatea existentă în lume și argumentul cosmologic, preluat mai târziu și de alți gânditori.

În lucrarea noastră am operat o comparație între filosofie și teologie pentru a demonstra că **ateismul este filosofie**. Diferența dintre teologie și filosofie este similară celei dintre cunoașterea

teoretică a unei realități și cunoașterea acesteia prin experiență. Metoda filosofică de căutare a adevărului este una rațională și include o logică deja cunoscută, precum și noțiuni strict stabilite, care fac din filosofie un sistem formal. **Sistemele filosofice sunt limitate de limbajul tributar spațiului și timpului și devin ne semnificative, deoarece nu vehiculează transcendența.**

Ateismul a găsit o incompatibilitate între fenomenul răului și conceptul unui Dumnezeu desăvârșit. De această obiecție s-au folosit mai mult Camus, Malraux și Sartre, care n-au înțeles că existența răului și a suferinței nu infirmă existența lui Dumnezeu. Hristos devine criteriu și experiența supremă a suferinței umane și numai în Persoana Sa suferința capătă un alt sens.

Critica noastră a demonstrat că istoria înregistrează toate progresele sale datorită culturii creștine. Realitatea culturală a Rusiei post-sovietice demonstrează faptul că teologia ortodoxă – oglindă a culturii ruse, este partea ei cea mai prolifică. Datorită negării funcției culturale a teologiei, rușii nu fac decât să se îndrepte spre autonegare, deoarece nu pun în relație istoria Bisericii Ortodoxe cu dezvoltarea culturală din Rusia. Biserica nu s-a opus niciodată culturii, iar scriitorii, filosofii, muzicienii, arhitecții și regizorii sau actorii ruși au apelat la mijloace culturale pentru exprimarea unor experiențe duhovnicești. În acest sens, **cultura rusă a devenit purtătoare a mesajului evanghelic.** În anii în care ateismul era politică de stat, literatura clasică, poezia, muzica și pictura au devenit pentru majoritatea rușilor singurele domenii în care mai era amintit mesajul pascal.

Am considerat oportună o retrospectivă a romanelor dostoievskiene ce denunță utopia socialistă clădită pe ateism. Cea mai perfectă dintre societăți, așa cum o prezintă ateismul din Rusia, a devenit cel mai îngrozitor dintre infernuri. Cărțile lui Dostoievskii sunt o profesiune de credință în care eshatologia creștină se opune mesianismului pământesc.

Analiza noastră indică faptul că după anii '90 în agenda Bisericii Ortodoxe Ruse se află o mulțime de preocupări: dezbateri, simpozioane sau emisiuni televizate pe teme teologice. Toate acestea urmăresc recâștigarea încrederii în Biserică și dorința acesteia de a-și asuma un rol în spațiul public. Patriarhia Rusă a reușit în colaborare cu Ministerul Învățământului din Federația Rusă să introducă în școli ora de religie, care devine obligatorie. În acest sens, ierarhia bisericească intră într-un dialog direct cu puterea de stat, face apel la popor și chiar la mecanismele democratice pentru a revizui posibile decizii ale puterii ce sunt în contradicție cu spiritul evanghelic, toate acestea pentru a păstra identitatea spirituală a rușilor.

Cercetarea noastră indică faptul că ateismul post-sovietic a ales trei modalități pentru a-și legaliza statutul social: **dezvoltarea formelor tradiționale a luptei împotriva lui Dumnezeu, exprimarea viziunii asupra lumii prin adoptarea umanismului și formularea ideologiei noului ateism rusesc.** Fiecare din aceste căi corespunde unei ramuri a mișcării ateiste din Rusia post-sovietică. Astfel, dezvoltarea formelor tradiționale este specifică **ateismului neobolșevist,**

exprimarea unei viziuni științifice îi aparține **ateismului umanist**, iar cea din urmă direcție are în vedere **noul ateism rusesc**. Celor trei ramuri le este caracteristic **anticlericalismul**.

Ateismul post-sovietic s-a dezvoltat lent începând cu anul 1991 când prelegerile aveau un caracter sporadic și ocazional. Primele publicații antireligioase apărute după 1992 sunt gazeta *Măsli (Gândul)*, revista Comitetului Central al Partidului Comunist Rus, *Komsomoliskaia pravda (Adevărul UTC-istului)* și *Molodaia gvardia (Garda tânără)*. Printre autorii cei mai de seamă ai articolelor se află E. Smetanin și fizicianul V. Gubin.

Reprezentanții ateismului neobolșevist au creat site-ul *Democrația muncitorească*, având un compartiment special, intitulat *Omul fără Dumnezeu*. Poziția lor apare și pe forumurile *Blasfemiile necredincioșilor militanți*, *Stirile necredincioșilor*, *Bancuri antireligioase* sau *Poezii antireligioase cu ilustrații*, sub coordonarea lui Demian Bednoghii.

Dar noul ateism rusesc care se dezvoltă mai mult în zona internetului nu mai acceptă forma ideologică tradițională. Primul site important apare în 1996 la Novosibirsk, ca parte a unui proiect și poartă denumirea de *A-site*. Site-ul se remarcă printr-o organizare foarte bună a compartimentelor sale și prin articole dure de discreditare a misionarilor ortodocși contemporani. Apar site-uri precum *Boga.net*, *Bogu.Pisem.net* și *Pop-obozrenie*, având ca deviză: „*Fără dumnezei, fără stăpâni!*”.

În anul 2000 apare *Mișcarea Ateistă a Tinerilor Postmoderni* care încearcă să pună bazele teoretice ale noului ateism rusesc, înlăturând ideologia marxistă. Ea se dezice de vechile ideologii, deoarece dezvoltarea științifică și schimbările sociale necesită crearea unei filosofii și etici noi. Deși site-ul este dedicat tineretului, primează totuși părerile academicianului Z. Tajurizina și profesorului universitar V. Strahov. Odată cu crearea acestui site apare și publicația lui Borțov, cel care creează și ultima pagină *Warrax Brackfire Pandemonium*. El simpatizează și cu mișcarea satanistă, o realitate deja recunoscută în mișcarea ateistă și susținută de publicația *Dennița*.

Cele mai importante conferințe ce apar pe *fido.net* până în anul 2000 sunt *Ru.antichrist* și *Ru.antireligion*. Ținta acestora este tineretul și ambele sunt îndreptate împotriva Bisericii Ortodoxe Ruse. Mai târziu apar și site-uri cu caracter științific, o bibliotecă virtuală cu literatură ateistă numită *Filosofie și ateism*, precum și un catalog ruso-israelitean intitulat *Ariadna*, prevăzut cu un compartiment dedicat ateismului. Ateii post-sovietici preocupați de știință încearcă stabilirea unui dialog cu credincioșii. Așa ia naștere cenaclul *Areopag* creat din inițiativa ateilor, dar și a creștinilor. Începând cu anul 2001 aici au loc polemici într-o atmosferă mai pașnică, iar dezbaterile sunt transmise de Canalul *Țentr* prin emisiunea *O samom glavnom (Ceea ce contează)*.

Studentii moscoviți A. Viazovskii și M. Eliseiskii creează la rândul lor site-ul *Ateismul științific*. Părerile cunoscutului ateu Evgraf Duluman apar în numeroase articole virulente și se bucură de mare succes în rândul tinerilor fără nicio educație religioasă. Duluman este *ateul patentat*, doctor în filosofie, dar și în teologie, care în anii '50 se leapădă de credință împreună cu protoiereul Alexandr Osipov și preotul Pavel Darmanskii.

Începând cu anul 1999 atei ies din lumea virtuală și înființează *Uniunea Ateismului din Rusia*, *Societatea Ateistă din Moscova* (ATOM) și *Societatea Ateilor din afara Moscovei*, singura organizație din Rusia înregistrată juridic. Nu întâmplător în decembrie 2000 are loc conferința științifică anticlericală *Știință, religie, ateism* și dezbaterea *Pericolul clericalismului și încălcarea drepturilor credincioșilor în Rusia contemporană*, la care participă cu lucrări și binecunoscuții L. Levinson, N. Gudkov și A. Șev.

Ateismul umanist – una din cele trei ramuri ale ateismului post-sovietic – înființează în martie 2001 *Societatea Ateilor din Ufa*. Inițiativa aparține lui V. Kuvakin, profesor la Facultatea de Filosofie a Universității de Stat Moscova (MGU), care încă din 1995 este membru al *Societății Umaniștilor din Rusia* (RGO). Mișcarea se bucură de succes datorită membrilor ei marcanți: V. Ghinzburg – laureat al Premiului Nobel în fizică, Eduard Krugleakov, Serghei Kapița, Garri Abelev sau Ella Pamfilov, care-și exprimă ideile în *Gândirea trează. Revista scepticilor, optimiștilor și umaniștilor* și au o corespondență cu *Centrul Consultativ al Umanismului Secular din America*. Mai târziu, RGO își deschide o filială la Sankt-Petersburg, unde printre membri îi găsim pe scriitorul Mihail Ciulaki, biologul Mihail Bogoslovskii și jurnalistul Piotr Tevoghin. Reprezentanții ateismului umanist participă anual la conferințe internaționale și militează pentru introducerea în școlile publice a *Umanismului* ca disciplină.

Spre deosebire de ATOM, în RGO semnalăm prezența mai multor tineri și o activitate publicistică mai intensă prin volumele: P. Kurtț, *Zapretnâi plod: Ātika gumanizma („Fructul oprit: Etica umanistă”)*, Moscova, Gnosis, 1993; V. A. Kuvakin, *Tvoi rai i ad: Celovecinosti i bezcelovecinosti celoveka („Raiul și iadul tău: Omenitatea și inumanitatea omului”)*, Sankt-Petersburg, Aleteia-Moscova, Gnosis, 1998. Semnalăm și proiectul comun intitulat *Academia gândirii libere*, care se desfășoară începând cu februarie 2001 la Moscova.

Absurditatea lumii fără Dumnezeu nu pare să-i deranjeze pe noii atei. Pentru ei credința echivalează cu abandonarea adevărului, iar desăvârșirea umană constă în suportarea destinului cu răbdare. Noii atei reproșează Bisericii că fuge de realitate și se refugiază în credință pentru a nu cunoaște adevărul. Discutând cu atei ruși, am observat că la ei raportul dintre *a înțelege* și *a crede* s-a răsturnat în cercul hermeneutic și acesta constituie încă un paradox ce funcționează în societatea post-sovietică: **ateul rus întâi crede că nu există Dumnezeu și apoi caută să înțeleagă.**

Am inserat și opiniile reprezentanților ateismului post-sovietic, care văd în religie un factor de risc pentru integritatea psihică a individului. După ei, o persoană poate fi ușor manipulată de liderii religioși, deși ținta moralei ortodoxe n-a fost niciodată una psihologică, ci una ontologică și duhovnicească. În Rusia post-sovietică influența Bisericii Ortodoxe a crescut neîncetat, iar teologii ruși răspund la atacurile cele mai versate.

Am considerat important să subliniem faptul că în Rusia ateismul a avut succes, deoarece nu s-au găsit metode eficiente de transmitere a credinței, nu s-a putut face față propagandei

antireligioase, iar după dezmembrarea URSS-ului s-a amânat procesul de trezire spirituală. Fără să cunoască spiritualitatea rusă, ateismul post-sovietic recurge la ridiculizări anticreștine, inspirate de educația ateistă primită. Pentru ateii post-sovietici, apariția fețelor bisericesti pe posturile de televiziune din Rusia dă impresia reînțoarcerii societății la Evul Mediu. Pe aceleași posturi se discută, însă, cu toată seriozitatea despre vrăjitorie, predicții și extraterestri, tot de către „specialiști” formați în spiritul ateismului științific.

În teza noastră am arătat că omul în creștinism este văzut prin prisma ierarhiei interioare și prin aceasta inclus în ierarhia universului. Dacă materialismul ateist vorbește de jertfa umană în numele prosperității, atunci creștinismul susține jefirea pentru aproapele. Atât umanismul ateist, cât și creștinismul vorbesc despre antropocentrism, în creștinism însă, *antropocentrismul* este *teoantropocentric* și se află în arhetipul omului. Biserica constituie prelungirea și actualizarea în lume a tainei mântuirii. Renașterea religioasă din Rusia post-sovietică își are izvorul în redescoperirea locului central al Euharistiei, precum și al întregii Biserici. Credința Bisericii nu are o altă deontologie și nu renunță la certitudinile sale, de aceea reprezintă o primejdie continuă pentru ateismul post-sovietic.

Prin cercetarea noastră am demonstrat că Ortodoxia le-a dat rușilor mai mult decât le-a oferit știința, tehnica sau arta. Datorită recâștigării încrederii, Biserica poate oferi rușilor o experiență proprie și personală cu Dumnezeu, ferindu-i de speculații filosofice. Ateismul n-a fost exprimat numai la nivel filosofic, el a afectat interpretarea științelor umaniste, a legilor civile și a devenit crezul rușilor timp de 70 de ani. În secolul XX ateismul a devenit religie de stat în Rusia, iar negarea lui Dumnezeu n-a fost ceva individual, ci un fenomen de masă. **În perioada post-sovietică ateismul ia noi poziții și cere eliminarea dimensiunii creștin-ortodoxe din societatea rusă.**

În concluzie, **ateismul post-sovietic nu este ateismul care nu creează nicio problemă, ci este unul virulent.** Ateul rus depinde de un sistem ideologic, social și politic, de aceea pentru el sunt importante bazele ideologice ale societății. El se consideră liber-cugetător, deși nu este nici cugetător și nici liber. În Ortodoxie libertatea umană presupune responsabilitate, de aceea, nu Ortodoxia, ci ateismul reprezintă cea mai plauzibilă scuză pentru un sistem politic nedemocratic. În timp ce ideologia ateistă se impune atât social, cât și politic, Ortodoxia oferă posibilitatea alegerii și rămâne singura care garantează libertatea, făcând apel la conștiință.

BIBLIOGRAFIE

A. IZVOARE

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura I. B. M. B. O. R., București, 1988
2. Sf. Ambrozie cel Mare, *Tâlcuiri la Facere*. Traducere de Andreea Stănciulescu, Editura Cartea Ortodoxă – Editura Egumenița, 2007
3. Sfântul Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, în „P.S.B.” 15, E.I.B.M.B.O.R., 1987
4. Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*. Traducere de pr. Dumitru Fecioru, București, Editura I.B.M.B.O.R., 2003
5. Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*. Traducere de pr. Dumitru Fecioru, București, Editura I.B.M.B.O.R., 1993
6. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri. Partea întâi. Omilii la Facere (1)*. Traducere de Pr. D. Fecioru, București, Editura I.B.M.B.O.R., 1987
7. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri. Partea a treia*, în colecția „P. S. B.”, 23. Traducere, introducere, indicii și note de Pr. D. Fecioru, București, Editura I. B.M.B.O.R., 1994
8. Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoiță*, în *Filocalia*, vol. 10, București, Editura I.B.M.B.O.R., 1981
9. Sf. Grigore de Nyssa, *Despre facerea omului*, în „P.S.B.”, 30. Traducere de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, București, Editura I.B.M.B.O.R., 1998
10. Sfântul Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*. Ediția a II-a, traducere de T. Cristescu și N. Barbu, București, Editura Sofia, 1998
11. Sfântul Macarie Egipteanul, *Omilii duhovnicești*, în colecția „P.S.B.” nr. 34. Traducere de Pr. Prof. Dr. C. Cornițescu, București, Editura I.B.M.B.O.R., 1992
12. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, în „P.S.B.”, nr. 90. Traducere, introducere și note; Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, București, Editura I.B.M.B.O.R., 1983
13. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspuns către Talasie*, în *Filocalia*, vol. 3. Traducere, introducere și note: Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, București, Editura Harisma, 1994
14. Cuviosul Petru Damaschin, *Învățăături duhovnicești*, în *Filocalia*, vol. 5. Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2011
15. Sf. Simeon Noul Teolog, *Cateheze – Scrieri II*. Traducere de diac. Ioan I. Ică jr., Sibiu, Editura Deisis, 1999
16. Sfântul Simeon Metafrastul, *Parafraza în 150 de capete la cele 50 de Cuvinte ale Sfântului Macarie Egipteanul*, în *Filocalia*, vol. 5, București, Editura I.B.M.O., 2011
17. Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, în colecția „P.S.B.”, nr. 17. Traducere de pr. Dumitru Fecioru, București, Editura I.B.M.B.O.R., 1986

B. DICȚIONARE ȘI ENCICLOPEDII

1. Alexeev, S., *Ănțiklopedia pravoslavnoi ikonî („Enciclopedia icoanei ortodoxe”)*, Sankt-Petersburg, SATISÍ, 2001
2. Averințev, Serghei, *Sofia – Logos. Slovári („Sofia – Logos. Dicționar”)*, Kiev, Duh i Litera, 2001
3. *Ănțiklopedia filosofskih nauk („Enciclopedia științelor filosofice”)*, vol. 1, Moscova, Izdatelístvo Mâslí, 1974
4. Corlăteanu, N. G.; Ruseev, E. M., *Russko-rumânskii slovári („Dicționar rus-român”)*, Gosudarstvennoie Izdatelístvo inostrannîh i naționalinîh slovarei, Moscova, 1954.
5. *Filosofskii Ănțiklopediceskii Slovári („Dicționar Enciclopedic de Filosofie”)*, Moscova, 1983
6. Frolov (coordonator), I. T., *Filosofskii slovári („Dicționar de filosofie”)*, Moscova, Politizdat, 1981
7. Iudin, P., *Kratkii filosofskii slovári („Mic dicționar de filosofie”)*, Moscova, Izdatelístvo Politiceskoi literaturî, 1954
8. *Kratkii naucino-ateisticskii slovári („Micul dicționar științifico-ateist”)*, Moscova, 1969
9. Noveanu, Eugen P., *Dicționar rus-român*, Ediția a II-a, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.
10. Sauneron, Serge, *Cosmogonii, în Enciclopedia civilizației și artei egiptene*, București, Editura Meridiane, 1975
11. *Sovetskaia Voiennaia Ențiklopedia („Enciclopedia Militară Sovietică”)*, Moscova, vol. 7, 1979
12. V. S. Stiopin (coordinator), *Novaia Filosofskaia Ențiklopedia („Noua Enciclopedie Filosofică”)*, Moscova, Izdatelístvo „Mâslí”, 2001

C. FOND DOCUMENTAR DE BAZĂ – AUTORI RUȘI

I. ÎN VOLUM

1. Afinoghenov, D. E., *Ikonoklastnîi krizis v Vizantii (784-847) („Criza iconoclastă din Bizanț [784-847])*, Moscova, 1997

2. Ahlibinskii, B. V., *Ciudo nașego vremeni („Miracolele din vremea noastră”)*, în vol. ****Kibernetika i problemî razvitia („***Cibernetica și problemele dezvoltării”)*, Leningrad, 1963
3. Alexeev, M. P. (redactor), *Literaturnâi arhiv. Materialî po istorii literaturnogo i obșestvennogo dvijenja („Arhiva de literatură. Materiale despre istoria mișcării literare și sociale”)*, Moscova-Leningrad, 1951
4. Alexeev, V. A., *Iliuzii i dogmî („Iluzii și dogme”)*, Moscova, 1991
5. ****Analiticeskaia filosofîa: izbrannâie textî („***Filosofia analitică: texte alese”)*, Moscova, Izdatelîstvo MGU, 1993
6. Anisimov, A. F., *Ătapî razvitia pervobâtnoi relighii („Etapete de dezvoltare ale religiei primitive”)*, Moscova-Leningrad, 1967
7. Asmus, V. F., *Democrit*, Moscova, Izdatelîstvo Moscovsogo Universiteta, 1969
8. Avtorkhanov, Abdurakhman, *Criminalî v bolîșevizme („Criminalii în bolșevism”)*, Frankfurt-am-Main, Possev Verlag, Grani No. 89-90, 1974
9. Avtorkhanov, Abdurakhman, *Poiavlenie Partocratii („Apariția Partocrației”)*, Frankfurt-am-Main, Possev Verlag, 1973
10. Azbelev, S. N., *Istorizm bâlin i spețifika folikliora („Istoricitatea epopeelor și specificul folclorului”)*, Leningrad, Izdatelîstvo „Nauka”, 1982
11. Bakunin, M. A., *Sobranie socinenii i pisem. 1828-1876 („Colecție de opere și scrisori. 1828-1876”)*, vol. 3, Moscova, 1935
12. Berestov, Anatolii, *„Pravoslavniie koldunî” – kto oni? („«Vrăjitorii ortodocși» - cine sunt aceștia?”)*, Moscova, Sterenskii monastâri, 1998
13. Berdiaev, Nikolai, *Duhi russkoi revoliuții („Duhurile revoluției ruse”)*, în vol. P. Struve (editor), *Iz glubini. Sbornik statei o russkoi revoliuții („Din străfunduri. Culegere de articole despre revoluția rusă”)*, Moscova, Literaturnaia Ucioba, 1990
14. Berdiaev, Nikolai, *Samopoznanie („Cunoașterea de sine”)*, Moscova, Mejdunarodniie otnoșenia, 1990
15. Berdiaev, N., *Istoki i smâsl russkogo kommunizma („Originile și sensul comunismului rusec”)*, Moscova, 1990
16. Berdiaev, N. A., *O rabstve i svobode celoveka („Despre sclavia și libertatea omului”)*, Moscova, Izdatelîstvo AST, 2006
17. Berg, Lev, *Teoria evoliiuții („Teoria evoluției”)*, Petersburg, 1922
18. Belinskii, B. G., *Sobranie socinenii („Opere”)*, vol. 3, Moscova, 1948
19. Blain, E., *Biografîa otța Gheorghia Florovskogo: sviașenika, bogoslova, filosofa („Biografia părintelui George Florovskii: preot, teolog, filosof”)*, Moscova, 1995

20. Bulgakov, Mitropolitul Macarii, *Istoria Russkoi Tserkvi v period postepennoġo perehoda eio k samostoiatelinoši (1240-1589)* („Istoria Biserii Ruse din perioada trecerii ei treptate spre autocefalie [1240-1589]”), vol. 6, Moscova, Izdatel’stvo Spaso-Preobrajenskogo Valaamskogo Monastărea, 1994
21. Bulgakov, Mihail, *Romanî* („Romane”), partea I, Moscova, 1978
22. Bulgakov, Serghei, *Relighia celovekoboġia u Feierbacha* („Religia antropoteismului la Feuerbach”), în vol. *Dva Grada* („Cele două cetăți”), vol. 1, Moscova, 1911
23. Bulgakov, S. N., *Svet nevecernii: Sozerțania i umozrenia* („Lumina neînserată: Contemplații și speculații”), Moscova, „Respublika”, 1994
24. Cekalova, A. A., *Procopie al Cezareii: persoana și opera* ; Procopie al Cezareii, *Războiul cu perșii. Războiul cu vandalii. Istoria ascunsă*, Moscova, 1993 (în lb. rusă)
25. Cerkașin, P., *Gnoseologhiceskie korni idealisma* („Rădăcinile gnoseologice ale idealismului”), Moscova, 1961
26. Chesterton, Gilbert Keith, *Vecinâi celovec* („Omul cel veșnic”), Moscova, 1991
27. Cianîșev, A. N., *Kurs lekții po Drevnei i Srednevekovoi filosofii* („Curs de filosofie antică și medievală”), Moscova, Izdatel’stvo Vișșaia Școla, 1991
28. Cîlenov, A., *Po sledam Dobrânî* („Pe urmele lui Dobrânia”), Moscova, 1986
29. Confucius, *Uroki mudrosti. Socinenia* („Lecții de înțelepciune. Opere”), Moscova, „Эксмо” Яуза, 2001
30. Danilevskii, N. I., *Rossia i Evropa* („Russia și Europa”), Moscova, 1991
31. Davies, Paul, *Supersila* („Supraforța”). Trad. în rusă de I. A. Danilov, Moscova, „Mir”, 1989
32. Descartes, René, *Socinenia* („Opere”), vol. II, Moscova, 1994
33. Dmitriev, I. S., *Neizvestnâi Newton. Siluăt na fone āpohi* („Newton necunoscut. O siluetă pe fondul unei epoci”), Sankt-Petersburg, 1999
34. Drozdov, Mitropolitul Filaret, *Sobranie mnenii i otzāvov* („Culegere de opinii și recomandări”), vol. 5, Moscova, 1987
35. Duluman, E., *Bog. Relighia. Sviașenniki. Veruiușie i ateistî* („Dumnezeu. Religia. Preoții. Credințioșii și ateii”), Kiev, Izdatel’stvo Feniks, 2012
36. Dunaev, Mihail, *Vera v gornile Somnenii. Pravoslavie i russkaia literatura v XVII-XX vv.* („Credința în văpaia îndoielilor. Ortodoxia și literatura rusă în secolele XVII-XX”), Moscova, Izdatel’stvo Prestij, 2003
37. Dunaev, M. M., *O romane M. Bulgakova „Master i Margarita”* („Despre romanul lui M. Bulgakov «Maestrul și Margareta»”), Moscova, Sviataia gora, 2006
38. Dvorkin, Alexandr, *Sektovedenie. Totalitarniie sektî* („Sectologie. Sectele totalitare”), Nijnii Novgorod, Izdatel’stvo bratstva kneazia Alexandra Nevskogo, 2002

39. Dvorkin, A. L., *Ucitelea i uroki. Vospominania, raskazî, razmişlenia* („Profesori și teme. Amintiri, povestiri, cugetări”), N. Novgorod, Hristianskaia biblioteka, 2009
40. Einstein, Albert, *Sobranie naucinâh trudov* („Culegere de studii științifice”), vol. 4, Moscova, 1967
41. Emelianov, N. E., *Oşenka statistiki gononii na Russkuiu Pravoslavniuiu Ţerkovi v XX veke* („O evaluare a statisticii privind prigoanele împotriva Bisericii Ortodoxe Ruse din secolul XX”), Moscova, 1997
42. Erasmus de Rotterdam, *Filosofskie proizvedenia* („Opere filosofice”), Moscova, 1986
43. Fantoli, A., *Galilei. V zaşitu ucenia Kopernika i dostoinstva Sviatoi Ţerkvi* („Galilei. În apărarea învățaturii lui Copernic și a demnității Sfintei Biserici”), Moscova, 1999
44. Fedotov, G. P., *O gumanizme Puşkina* („Despre umanismul lui Puşkin”), în G. P. Fedotov, *Sudiba i grehi Rossii. Izbrannâie statii po filosofii russkoi istorii i kulturî* („Soarta și păcatele Rusiei. Articole alese din filosofia istoriei și culturii rusești”), vol. 2, Sankt-Peterburg, 1991
45. Feinberg, E. L., *Dve culiturî. Intuişia i loghika v iskustve i nauke* („Două culturi. Intuişia și logica în artă și știință”), Friazino, Editura Vek 2
46. Feoctistov, V. F., *Filosofskie traktatî Siuni-Tzî. Issledovania, perevod, razmâşlenia kitaeveda* („Tratatele filosofice ale lui Sün-Tzî. Cercetări, traduceri, reflecții ale orientalistului”). Ediția a II-a, Moscova, Izdatelîstvo Natalis, 2005
47. Feuerbach, L., *Izbrannâie filosofskie proizvedenia* („Opere filosofice alese”), vol. 1, Moscova, 1955
48. Filipov, B. A., *Ocerki po istorii Rossii. XX vek: ucebnoie posobie* („Studii despre istoria Rusiei. Secolul XX: material didactic), Moscova, 2009
49. ****Filosofia âpohi rannih burjuaznâh revoliuşii* („Filosofia din epoca revoluțiilor burgheze timpurii”), Moscova, 1983
50. ****Filosofî Rossii XIX-XX stoletii: Biografii, idei, trudî* („***Filosofii ruși din secolele XIX-XX: Biografii, idei, studii”), Moscova, Izdatelîstvo Kniga i biznes, 1995
51. Fioletov, Prof. N. N., *Ocerki hristianskoi apologhetiki apologhetiki* („Studii de apologie creștină”), Ediția a II-a, Fundația „Cristianskaia jizni”, Clin, 2000
52. Florea, B. N., *Ivan Groznâi* („Ioan cel Groaznic”), Moscova, Molodaia Gvardia, 1999
53. Florovskii, George, Paris, *Jil li Hristos. Istoriceskie svidetelîstva o Hriste* („Dacă a existat Hristos. Mărturii istorice despre Hristos”), YMC-Press, 1929
54. Florovskii, George, *Puti russkogo bogoslovia* („Căile teologiei ruse”), Paris, 1981
55. Florovsky, George, *Hristianstvo i şivilizaşia. İzbrannîie bogoslovskie i filosofskie socinenia* („Creștinism și civilizație. Opere alese de teologie și filosofie”), St. Petersburg, 2005
56. Frank, F., *Filosofia nauki* („Filosofia științei”), Moscova, 1960

57. Sfântul Ioan de Kronștadt, *Sozerțatelineoe podvijnicestvo* („*Ascetismul contemplativ*”), Sankt-Petersburg, 1907
58. Mitropolitul Ioann, *Russkaia simfonia* („*Simfonia rusă*”), Sankt-Petersburg, Editura Țarskoe Delo, 2001
59. Iovciuk, M. T., T. I. Oizerman, I. I. Șipanov, *Kratkii ocerk istorii filosofii* („*Studii de istorie a filosofiei*”), Moscova, Izdatelstvo Soțâlghiz, 1960
60. Gaidenko, P. P., *Hristianstvo i ghezezis novevropoiskogo estestvoznania* („*Creștinismul și geneza științelor naturale în Europa*”), în vol. *Filosofsko-relighioznâie istoki nauki* („*Izvoarele filosofico-religioase ale științei*”), R. A. N. (Academia Rusă de Științe), Institutul de Filosofie, Moscova, 1997
61. Gaidenko, P. P., *Evoluția noțiunii de știință*, vol. II, Moscova, 1987
62. Gaidenko, P. P., *Istoria filosofiei și legătura ei cu știința în Europa actuală*, Moscova, 2000
63. Gerșenson, M., Ivanov, V., *Perepiska iz dvuh uglov* („*Corespondență din ambele unghiuri*”), Moscova, 1991
64. Gheizenberg, F., *Fizica i filozofia* („*Fizica și filozofia*”), Moscova, Izdatelstvo Nauka, 1989
65. Gherasimova, L. E., *O pravoslavnom procitenii proizvedenii A. I. Soljenițina* („*Despre receptarea ortodoxă a operei lui A. I. Soljenițin*”), în vol. Dimitrii Polohov, I. A. Doroșina, *Țerkovi, obrazovanie, nauka: Pravoslavnaia kultura – osnova duhovno-nravstvennogo zdorovia obșestva*, Saratov, Izdatelstvo „Nauka”, 2008
66. Gorfunkeli, A., *Djordano Bruno pered sudom incviziții. Voprosi istorii relighii i atăizma.* („*Giordano Bruno în fața Inchiziției. Întrebări ale istoriei religiei și ateismului*”), vol. 6, Moscova
67. Gubin, V. D., *Osnovî filosofii* („*Bazele filosofiei*”), ediția a II-a, Moscova, Infra-M, FORUM, 2008
68. Guleaev, N., A.; Bogdanov, A., N., *Istoria kulturî v sviazi s problemami âstetiki* („*Istoria culturii și legăturile ei cu estetica*”), Moscova, 1970
69. Gumilevskii, Arhiepiscopul Filaret, *Istoria Russkoî Țerkvi* („*Istoria Bisericii Ruse*”), Moscova, 2001
70. Gundeaev, Mitropolit Kirill, *Slovo pastîrea. Bog i celovek. Istoria spasenia* („*Cuvântul păstorului. Dumnezeu și omul. Istoria mântuirii*”), Moscova, Izdateliskii sovet Russkoi Pravoslavnoi Țerkvi, 2008
71. Iurieva, I. I., *Pușkin i hristianstvo* („*Pușkin și creștinismul*”), Moscova, Muravei Otecestvo, 1999
72. Jevahov, N. D., *Vospominania* („*Memorii*”), vol. 2, Novâi Sad, 1928

73. Juravskii, A. V., *Ghenezis i formî postsovetskogo ateizma v Rossii* („Geneza și formele ateismului post-sovietic din Rusia”), în vol. *Relighia v Rossii. Discusii*, vol. 10, Moscova, 2001
74. Kamciatnov, A. M., *Istoria și ermeneutica Bibliei slavone*, Moscova, 1998
75. Kanke, V. A., *Osnivî filosofii* („Bazele filosofiei”), Moscova, Izdatelstvo LOGOS, 2008
76. Kant, I., *Socinenia* („Opere”), vol. 4, Moscova, Izdatelstvo AO «KAMI», 1993
77. Kecekian, S. F., Fedkin, G. I. (editori), *Istoria politiceskih ucenii* („Istoria ideilor politice”), Moscova, G.U.I.L., 1955
78. Kirsanov, V. S., *Naucinaia revoliuția XVII veka* („Revoluția științifică a secolului al XVII-lea”), Moscova, 1987
79. Kisseli, M. A., *Hristianskaia metafizica kak factor stanovlenia i progressa nauki Novogo vremeni* („Metafizica creștină ca factor de statornicie și progres științific din Timpurile Noi”), în vol. *Filosofsko-religioznâie istoki nauki* („Izvoarele filosofico-religioase ale științei”), Moscova, 1997
80. Kliucevskii, Vasilii, *Kurs russkoi istorii* („Kurs de istorie a Rusiei”), vol. III, Moscova, 1987
81. Koni, R. M., *Vvedenie v sektovedenie* („Introducere în sectologie”), Nijnegorodskaia Duhovnaia Seminaria, 2008
82. Konțevici, I. M., *Optina pustâni i eio vremea* („Sihăstria Optino și vremurile ei”), Jordanville, 1970
83. Kopnin, P. V. (coordonator), *Loghika naucinogo issledovania* („Logica cercetării științifice”), Moscova, Izdatelstvo „Nauka”, 1965
84. Kovalevskii, A. P., *Kniga Ibn-Fadlana i ego puteshestvie n Volgu v 921-922 gg.* („Cartea lui Ibn-Fadlan și călătoria sa pe Volga în anii 921-922”), Harikov, 1956
85. Kosareva, L. M., *Geneza hărții științifice a lumii*, Moscova, Editura UNION, 1985
86. Kosikov, G. K., *Poslednii gumanist, ili podvijnaia jizni istinî* („Ultimul umanist sau o viață trăită în adevăr”), Moscova, Izdatelstvo „Pravda”, 1991
87. Kostomarov, Nikolai, *Russkaia istoria v jizneopisaniah eio glavneișih deiatelei* („Istoria Rusiei prin descrierea vieții celor mai importanți oameni”), Moscova, Izdatelstvo „Olma-Press”, 2004
88. Kravțova, M. E., Bargaceva, V. N., *Culit Confuția* („Cultul lui Confucius”), în M. L. Titarenko (coordonator), „Duhovnaia culătura Kitaia” („Cultura spirituală a Chinei”), vol. 2, Moscova, 2006
89. Kudreavțev, V., *Nacialinâie osnovania filosofii* („Bazele originare ale filosofiei”), Serghiev Posad, 1910

90. Kulakov A. E., *Relighii mira: Ucebnoie posobie dlea obšeobrazovatelînâh ucirejdenii („Religiile lumii: material didactic pentru instituțiile de cultură generală”)*, Moscova, Izdatelistvo AST, 1998
91. Kuraev, Diacon Andrei, *Kino: perezagruzka bogosloviem („Cinema: o restartare cu teologie”)*, Moscova, Editura „Эксмо” Яуза, 2005
92. Kuraev, Andrei, *Konflikt ili soiuz sluciaen v otnošeniah verî i nauki („Dacă sunt întâmplătoare conflictul sau alianța dintre credință și știință”)*, în vol. *Nauka i relighia („Știința și religia”)*, Moscova, Editura Troițkoe Slovo, 2001
93. Kuraev, Andrei, *Vâzov âkumenizma („Provocarea ecumenismului”)*, Moscova, 2003
Lavrov, A. V., (editor), *Fiodor Sologub. Stihotvorenia („Fiodor Sologub. Poezii”)*, cuvânt înainte de A. V. Lavrov, Moscova, „Naše Nasledie”, 1989
94. Kuraev, Diacon Andrei, *Strasti vokrug „Strastei” („Patimi pe marginea «Patimilor»)*, în Diacon Andrei Kuraev, *Kino: perezagruzka bogosloviem („Cinema: o restartare cu teologie”)*, Moscova, Editura „Эксмо” Яуза, 2005
95. Kuraev, Diacon Andrei, *Kultura kak jemciujina („Cultura ca un mărgăritar”)*, în Diacon Andrei Kuraev, *Kino: perezagruzka bogosloviem („Cinema: o restartare cu teologie”)*, Moscova, Editura „Эксмо” Яуза, 2005
96. Lavrov, A. S., *Vrăjitoria și religia în Rusia între anii 1700-1740*, Moscova, 2000
97. Lermionov, M. I., *Borodino*, în M. I. Lermionov, *Polnoie sobranie stihotvorenii v 2-h tomah („Culegere de poezii în două volume”)*, vol. 2, Leningrad, Sovetskii pisateli, 1989
98. Lem, Stanisaw, *Vozvrașenie so zviozd („Întoarcerea din stele”)*, Moscova, Izdatel’stvo AST, 2003
99. Lomonosov, Mihail, *Stihotvorenia („Poezii”)*, colecție îngrijită de P. N. Berkov, Moscova, 0020Izdatel’stvo „Sovetskii pisateli”, 1948
100. Losev, A. F., *Ăstătika Vozrojdenia („Estetica Renașterii”)*, Moscova, Politizdat, 1978
101. Losev, A. F., *Derzanie duha („Îndrăzneala duhului”)*, Moscova, Politizdat, 1988
102. Losev, A. F., *Istoria anticinoi filosofii v conspektivnom izlojenii („Istoria filosofiei antice expusă printr-un conspect”)*, Moscova, Mâslî, 1989
103. Losev, A. F., *Filosofia imeni („Filosofia numelui”)*, Moscova, Izdatel’stvo MGU, 1990
104. Lucian de Samosata, *Sobranie socinenii („Culegere de opere”)*, Moscova-Leningrad, 1985
105. Lurie, F. M., *Neciaev: sozidateli razrușenia („Neciaev: creatorul distrugerii”)*, Moscova, Izdatel’stvo AO „Molodaia gvardia”, 2001
106. Marx, K., Engels, Fr., *Socinenia („Opere”)*, vol 7, Moscova, 1957
107. Marx, K., Engels, Fr., *Socinenia („Opere”)*, vol. 22, Moscova, Izdatel’stvo Mâslî, 1991

108. Marx, Karl, *Predislovie k kritike politiceskoi Ńconomii* („Introducere la critica economiei politice”), în K. Marx, F. Engels, *Socinenia* („Opere”), vol. 13, Moscova, Izdatel’stvo Măslı, 1990
109. Maslov, A. A., *Kitai: kolokolıfı v pĭli. Stranstvia maga i intelektualala* („China: clopoŃei prăfuıŃi. Călătoriale magului Ńi intelectualului”), Moscova, Aleteia, 2003
110. Melnikov, F. E., *Kratkaia istoria drevnei Pravoslavnoi Ťerkvi* („O istorie scurtă despre Biserica Ortodoxă din vechime”), Barnaul, 1999
111. Mohov, Prot. V.; Zimina, N. P., *Muceniceskii i ispovednĭi puti Ťerkvi v Ufimskoi Eparhii* („Calea mărturiei Ńi a muceniei Bisericii din Eparhia Ufa”), Moscova, 1996
112. Osipov, A. I., *Putı razuma poiskah istinı* („Calea raŃiunii în căutarea adevărului”), ediŃia a 4-a, Moscova, „Sterenskii Monastĭrı” („Mănăstirea Sterenskii”), 2003
113. Penelis, V. D. (redactor), *Naselionnĭi kosmos* („Kosmosul populat”), Moscova, 1972
114. Perelomov, L. S., *KonfuŃı: jiznı, ucenie, sudıba* („Confucius: viaŃa, învăŃătura, soarta”), Moscova, Izdatel’stvo „Nauka”, 1993
115. PerevezenŃev, S. V. (redactor), *Rossiiskoe samoderjavie pervĭh Romanovıh* (*AutocraŃia exercitată în Rusia de primii Romanovi*”), Moscova, 2005
116. Piatigorskii, A. M., *Materialı po istorii indiiskoi filosofii* („Materiale despre istoria filosofiei din India”), Moscova, Izdatel’stvo Vostocınoi Literaturı, 1962
117. Piotrovskii, Iurii, *Iavliaetsia li Iisus messiei? Problemı iudeo-hristianskogo dialoga* („Este Iisus mesia? O dezbatere iudeo-creștină”), Sankt-Petersburg, 2006
118. *Poslania Svetitelia Tihona* („Scrisorile Sfântului Tihon”), Moscova, 1990
119. Răbakov, B. A., *Iazăcestvo Drevnei Rusi* („Păgânismul Rusiei Antice”), Moscova, 1988
120. Rilke, R. M., *Ciasoslov* („Carte de ore”), Sankt-Petersburg, Izdatel’stvo „Azbuca”, knijnĭi klub „Terra”, 1998
121. RojiŃĭn, V. S., *Djordano Bruno Ńi inchiziŃia* („Giordano Bruno Ńi inchiziŃia”), Moscova, Editura Academiei de ȘtiinŃe din URSS, 1955
122. Ross, Vladimir, *Pravoslavnaia Ťerkvi na pereputie(1917-1999)* („Biserica Ortodoxă la răspântie [1917-1999]”), Sankt-Petersburg, Editura Alemeia, 2001
123. RudniŃkaia E. L. (redactor), *RevoluŃionnĭi radikalizm v Rossii: vek deviatnadŃatĭi. Dokumentalinaia publikaŃia* („Radicalismul revoluŃionar din Rusia: secolul al nouăsprezecelea. PublicaŃii documentate”), Moscova, Arheograficeskii Ńentr, 1997
124. Russell, Bertrand *Celoveceskoie poznanie* („Cunoașterea umană”), Moscova, 1957
125. Rutenburg, V. I., *Velikiı italianskiı atăist Vanini* („Marele ateu italian Vanini”), Izdatel’stvo Akademii Nauk URSS, 1959
126. Sagatovskii, V. N., *Vselennaia filosofa* („Universul filosofului”), Moscova, Molodaia gvardia, 1972

127. Shafarevici, I., *Rusofobia*, Leningrad, 1990
128. Sidihmenov, V. I., *Kitai: straniți proșlogo („China: pagini despre trecut”)*. Ediția a III-a, Moscova, Izdatelístvo Nauka, 1987
129. Sipovskii, V. V., *M. V. Lomonosov. Sbornik statei („M. V. Lomonosov. Culegere de articole”)*, Sankt-Petersburg, 1911
130. Skovoroda, Grigorii, *Socinenia („Opere”)*, vol. 1, Kiev, 1961
131. Skrânnikov, R. G., *Ivan Groznâi („Ioan cel Groaznic”)*, Moscova, Izdatelístvo „Nauka”, 1980
132. Smolicí, I. K., *Istoria Russkoí Ţerkvi (1700-1917) („Istoria Bisericii Ruse [1700-1917])*, Moscova, 1996
133. Soljenițin, A., *Jiti ne po lji! („Să nu trăiești în minciună!”)*, în A. I. Soljenițin, *Sobranie socinenii („Culegeri de opere”)*, vol. 7, Moscova, 1990
134. Soljenițin, A. I., *Templtonobskaia lekția*, în A. I. Soljenițin, *Sobranie socinenii („Culegeri de opere”)*, vol. 7, Moscova, 1990
135. Soljenițin, A. I., *Rossia v obvale („Rusia în prăbușire”)*, Moscova, Izdatelístvo „Russkii puti”, 1998
136. Soljenițin, A. I., *Iscerpanie kulituri? („Epuizarea culturii?”)*, Moscova, TERRA-Knijnâi Klub, 2005
137. Soloviov, V., *Socinenia („Opere”)*, vol. I, Moscova, Izdatelístvo Mâslí, 1990
138. Soloviov, V., *Opravdanie dobra („Îndreptățirea binelui”)*, Moscova, Respublika, 1996
139. Sokolov, V. V., *Evropeiskaia filosofía XV-XVIII vekov („Filosofia europeană din secolele XV-XVIII”)*, Moscova, Vâșaia Școla, 1996
140. Stanley, L. Jaki, *Bog i kosmologhi („Dumnezeu și cosmologii”)*, Dolgoprudnâi, Allegro-Press, 1993
141. Starcenkov, G. I., *Hristianstvo i Ţerkovi glazami ucionnogo-ateista („Creștinismul și Biserica văzute din perspectiva unui savant ateu”)*, Moscova, Izdatelístvo SLOVO, 2002
142. Starokadomskii, M. A., *Opât umozritelínogo obosnovania teizma v trudah profesorov MDA („Încercări de argumentare speculativă a teismului în studiile profesorilor Academiei Duhovnicești din Moscova”)*, Moscova, MDA, 1969
143. Steklov, U., *M. A. Bakunin. Jizni i deiatelínosti („M. A. Bakunin. Viața și activitatea”)*, vol 3, Moscova, Literaturnoie Izdatelístvo, 1937
144. Stepaneanț, M. T., *Vostocínaia filosofía („Filosofia orientală”)*, Moscova, 1997
145. Stepanov, Protodiaconul Vladimir, *Svidetelstvo obvinenia („Mărturii ale acuzării”)*, vol. 1, Moscova, 1993

146. Suhov, A. D., *O korneah relighii („Despre rădăcinile religiei”)*, în vol. A. D. Suhov, *Novoie v jizni, nauke, tehnike. Estestvoznanie i relighia („Noutatea în viață, știință, tehnică. Științele naturale și religia”)*, Moscova, Izdatelístvo Znanie, 1970
147. Surskii, I. K., *Rossia pered vtorâm prishestviem („Rusia înainte de a doua venire”)*, Serghiev Posad, 1993
148. Svetlov, Ă., *Maghizm i edinnobojie („Magism și monoteism”)*, apud A. I. Osipov, *Putí razuma v poiskah istinî („Calea rațiunii în căutarea adevărului”)*, ediția a 4-a, Moscova, „Sterenskii Monastârî” („Mănăstirea Sterenskii”), 2003
149. Șiapov, I. N. (coordonator), *Relighii mira. Posobie dlea ucitelea („Religiile lumii. Manualul profesorului”)*, Moscova, 1994
150. Tajurizina, Z. A., *„Ja postoianno mâslil iasno i svobodno”. Gumaniceskii ateizm Ludviga Feierbacha. K 200-letiiu so dnea rojdenia („Eu am judecat întotdeauna clar și liber». Ateismul umanist al lui Ludwig Feuerbach. La 200 de ani de la nașterea filosofului”)*, Moscova, 2004
151. Timofeev, V. D., *Osnovnâie voprosî naucínogo ateizma („Întrebările de bază ale ateismului științific”)*, Moscova, 1966
152. Titov, V. E., *Pravoslavie („Ortodoxia”)*, Moscova, 1967
153. Tokarev, S. A., *Animizm („Animismul”)*, în *Kratkii naucino-ateisticeskii slovari („Micul dicționar științifico-ateist”)*, Moscova, 1969
154. Tokarev, S. A., *Proizhojdenie relighii („Apariția religiei”)*, în *Kratkii naucino-ateisticeskii slovari („Micul dicționar științifico-ateist”)*, Moscova, 1969
155. Tolstoi, L. N., *Verite sebe. Obrașenie k iunoșestvu („Să credeți în voi înșivă. Un mesaj către tineri”)*, în vol. L. N. Tolstoi, *Putí i jizni („Cale și viață”)*, Moscova, 1993
156. Toporov, V. N., Jacobson, R. O., *Pisíma i zametki N. S. Trubețkogo („Scrisorile și însemnările lui N. S. Trubețkoi”)*, trad. de D. V. Sinciav, N. S. Trubețkaia, Moscova, „Iazíki Slavianskoi Kulíturî”, 2004
157. Torcinov, E. A., *Puti filosofii Vostoka i Zapada: poznanie zapredelínogo („Căile filosofiei din Răsărit și Apus: cunoașterea de dincolo de limite”)*, Sankt-Petersburg, Azbuka-klasika, 2007
158. Trubețkoi, S. N., *Mnimoie iazâcestvo ili lojnoie hristianstvo? („Păgânism aparent sau creștinism fals?”)*, în *Opere*, vol. 1, Moscova, 1907
159. Uspenskii, F. B., *Skandinavî. Vareaghi. Rusí („Scandinavii. Varegii. Rusia”)*, Moscova, Iazíki slavianskoi kulíturî, 2002
160. Varlamov, Matfei, *Pocemu pravoslvnâie ne videat NLO? („De ce creștinilor ortodocși nu li se arată OZN-urile?”)*, în vol. *Ot cego nas hoteat „spasti” NLO, ăxtrasensî, okkultistî,*

- maghi („De ce anume vor să ne «salveze» OZN-urile, bioenergeticienii, ocultişti, magii”), Moscova, Danilovskii blagovestnik, 2001
161. Vasiliev, L., *Vnuşenie na rasstoianie* („Sugestii de la distanţă”), Moscova, 1962
162. Vasiliev, L. S., Furman, D. E., *Hristianstvo i Konfuşianstvo* („Creştinism şi Confucianism”), în L. S. Vasiliev (redactor), *Istoria i kulătura Kitaia* („Istoria şi cultura Chinei”), Moscova, 1974
163. Vasilieva, I. L.; Zimina, N. P., *Delo antisovetskogo faşistkogo ţentra ţerkovnikov* („Dosarul centrului fascist al clericilor antisovietici”), Moscova, 1998
164. ****Vvedenie v filosofiiu* („***Introducere în filosofie”), Moscova, partea I, Politizdat, 1989
165. Vetlovskaja, V. E., *Tvorcestvo Dostoievskogo v svete literaturnâh î folikliornâh paralelei* („Opera lui Dostoievskii văzută prin prisma literaturii şi folclorului”), Leningrad, 1972
166. Vilenskaia, E. S., *Vnezakonnâi revoliuţioner* („Revoluţionarul ilegalist”), Moscova, 1965
167. Vipper, P. I., *Ivan Groznâi* („Ivan cel Groaznic”), Tashkent, 1942
168. Vişegorodţeva, O. V., *Pantăizm* („Panteismul”), în V. S. Stiopin (coordinator), *Novaia Filosofskaia Enţiklopedia* („Noua Enciclopedie Filosofică”), Moscova, Izdatelístvo „Mâslí”, 2001
169. Voroniţîn, I. P., *Istoria atăizma* („Istoria ateismului”), ediţia a II-a, Moscova, Izdatelístvo „Ateist”, 1930
170. Văgodskii, M. I., *Galilei i incviziţia* („Galilei şi inchiziţia”), Moscova, Gosudarstvennoie tehnico-teoreticeskoie izdatelístvo („Editura tehnico-teoretică de Stat”), 1934
171. Voino-Iaseneţkii, Sfântul Luca, *Nauka i relighia* („Ştiinţa şi religia”), Moscova, Troiţkoe Slovo, 2001
172. Volodin, A., *Cernâşevskii ili Neciaev* („Cernîşevskii sau Neciaev”), Moscova, 1976
173. Zamaleev, A. F., *Kurs istorii russkoi filosofii* („Curs de istorie a filosofiei ruse”), Moscova, Izdatelístvo LOGOS, 1995
174. Zâbkoveţ, V. F., *Celovek bez relighii* („Omul fără religie”), Moscova, 1967
175. Zernov, N. M., *Russkoie relighioznoie vozrojdienie XX veka* („Renaşterea religioasă din Rusia secolului XX”), Sankt-Petersburg, 1991

II. ÎN REVISTE

1. Antropov, V. V., *Ătika i relighia v filosofii Liudviga Feierbacha* („Etica şi religia în filosofia lui Ludwig Feuerbach”), în rev. „Vestnik Moskovskogo Universiteta”, nr. 1, Seria 7, Filosofie, Moscova, 2004

2. Dubinin, N. P., *Soşialinoie i biologhiceskoie v sovremennoi probleme celoveka* („Socialul și biologicul în problema contemporană a omului”), în rev. „Voprosî filosofii”, nr. 10, 1973.
3. Duluman, E. K., „*Morali, relighia i vospitanie* („Morală, religia și educația”), în rev. „Nauka. Relighia. Suspilistvo”, Nr. 4, 2009
4. Duluman, E., *Otkuda „Iisus”? Otkuda „Hristos”?* („De unde «Iisus»? De unde «Hristos»?), în rev. „Nauka. Relighia. Suspilistvo”, Nr. 1, 2010
5. Erasmus de Rotterdam, *Jelanie mira* („Dorința păcii”), în rev. „Voprosî filosofii”, nr. 5, Moscova, 1955
6. Feinberg, Acad. E. L., *Nauka, iskustvo i relighia* („Știința, arta și religia”), în rev. „Voprosî filosofii” („Întrebările filosofiei”), nr. 7, 1997
7. Feinberg, Acad. E. L., Acad. V. L. Ghinzburg, *Ob ateizme, materializme i relighii* („Despre ateism, materialism și religie”), în rev. „Zdravâi smâsl”, nr. 9, 1998
8. Filipiev, Monahul Vsevolod, *Celovek kotorâi uvidel anghela. Andrei Tarkovskii – pravoslavnâi* („Omul care a văzut un înger. Andrei Tarkovskii – ortodoxul”), în rev. „Russkii Inok”, Nr. 3/166, Noiembrie 2002
9. Firsov, Serghei, ... *Ateist i drug vaş Alexandr Osipov* („Ateul și prietenul vostru Alexandr Osipov”), în rev. „Nezavisimaia gazeta”, 3 noiembrie, 2013
10. Florenskii, Pavel, *Kulît i filosofia* („Cultul și filosofia”), în rev. „Bogoslovskie trudî” („Studii teologice”), nr. 17, Moscova, 1977
11. Fudeli, S. I., *U sten Ţerkvi* („La pereții Bisericii”), în rev. „Nadejda”, Nr. 2, Moscova, 1986
12. Hill, C. R., *Hristianskaia zaşita morali i democratii* („Apărarea moralei și a democrației în viziunea creștină”), în rev. „Disput”, nr. 1, 1992
13. Husserl, Edmund *Krizis evropeiskih nauk i tranştedentalinaia fenomenologhia* („Criza științelor europene și fenomenologia transcedentală”), în rev. „Voprosî filosofii” („Problemele filosofiei”), nr. 7, 1992.
14. Papa Ioan Paul al II-lea, *Vera i razum* („Credința și rațiunea”), Enciclică papală, în rev. „Svet Evanghelia”, nr. 37, 11 octombrie 1998.
15. Gavriuşin, N. K., *Litostroton, ili Master bez Margaritî* („Litostroton-ul sau Maestrul fără Margareta”), în rev. „Simvol”, Nr. 23, 1990
16. Ghinzburg, Vitalii, *Fiziki s ciudesami ne stalkivaiutsa* („Fizicienii nu se ciocnesc de minuni”), în rev. „N.G. Relighii”, din 5 decembrie 2003
17. Ghinzburg, Vitalii, *U relighii – sudiba astrologhii* („Religia va avea soarta astrologiei”), în „Kentavr” – supliment la revista „Novaia gazeta”, nr. 4, 22 august 2007.
18. Ghinzburg, Vitalii, *Vera v Boga i eio nesovmestimostî s naucinâm mâşleniem* („Credința în Dumnezeu și incompatibilitatea acesteia cu gândirea științifică”), în rev. „POISK”, nr. 29-30, 1998

19. Ghinzburg, Acad. Vitalii, *Razum i vera („Rațiunea și credința”)*, în rev. „Vestnic Rossiiskoi Akademii Nauk” („Vestitorul Academiei de Științe Ruse”), nr. 6, vol. 69, 1999
20. Ghinzburg, Acad. Vitalii, *Relighia i nauka. Razum i vera („Religie și știință. Rațiune și credință”)*, în rev. „Nauka i jizni”, nr. 7, 2000.
21. Ghinzburg, Acad. Vitalii, *O skazkah i vere v sușestvovanie boga („Despre povești și credința în existența lui Dumnezeu”)*, în rev. „Nezavisimaia gazeta”, 21 mai 2008.
22. Gordun, Serghei, *Russkaia Pravoslavnaia Tserkovi v period s 1943 po 1970 god („Biserica Ortodoxă Rusă între anii 1943 – 1970”)*, în rev. „Jurnal Moscovscoi Patriarhii” („Revista Patriarhiei Ruse”), Nr. 1-3, 1993.
23. Gubanov, Vladimir, *Școala supraviețuirii: cum să lupți cu duhurile necurate*, în „Vestitorul rusesc”, nr. 25, 1-7 iulie, 1992.
24. Guseinov, E., *Jenitiba bez Figaro („Nunta fără Figaro”)*, în „Izvestia”, 20 octombrie 1999
25. Kaariainen, K.; Furmanov, D., *Veruiušie, ateistî i procie: Āvoliuția rossiiskoi religioznosti („Credincioși, ateii și alții: Evoluția religiozității din Rusia”)*, în rev. VF, Nr. 6, 1997
26. Kanterov, I. I., *Programa distiplinî „Noviū religioznîie dvijenja i culitî” („Programa disciplinei «Noi curente și culte religioase»”)*, în rev. „Relighiovedenie”, Nr 1, 2001
27. Kaziutinskii, V. A., *Astronomia i dialektika („Astronomia și dialectica”)*, în rev. „Astronomiceskii kalendari”, Nr. 73, Moscova, 1969.
28. Kliaciko, ., *Nauka poznaet mir („Știința va cunoaște lumea”)*, în rev. „Nauka i relighia” („Știința și religia”), Nr. 1, Moscova, 1967.
29. Krivoșein, Arhiepiscop Vasilii, *Simvoliceskie textî v Pravoslavnoi Tserkvi („Texte simbolice în Biserica Ortodoxă”)*, în rev. „BT”, nr. 4, Moscova, 1968.
30. Mamciur, E. A., *Problema criteria prostotî naucinâh teorii („Problema criteriului simplității teoriilor științifice”)*, în rev. „Voprosî filosofii”, Nr. 9, 1966.
31. Mavlevici, N., *Ideinoe i hudojestvennoie edinstvo «Opâtov» Montenîa („Unitatea artistică și cea de idei în «Experiențele» lui Montaigne”)*, în rev. „Voprosî Literaturî”, nr. 8, Moscova, 1988.
32. Naan, G., *K probleme beskonecînosti („Referitor la problema infinitului”)*, în rev. „Voprosî filosofii”, Nr. 12, 1965.
33. Nalimov, V. V., *Cito esti istina? („Ce este adevărul?”)*, în rev. „Himia i jizni” („Chimia și viața”), Nr. 1, 1978.
34. Nebera, Mihail, *Bogoslov Alexandr Dvorkin: „Vanga bila oderjima besami” („Teologul Alexandr Dvorkin: «Vanga a fost posedată de demoni»*, în „Komsomoliskaia pravda”, 3 februarie, 2013
35. Nevzorov, Alexandr, *Tserkovi bez budușego („Biserica fără niciun viitor”)*, în rev. „Moskovskii Komsomoleț”, Nr. 25925, 24 aprilie 2012

36. Nevzorov, Alexandr, *Pravoslavie ili jizni? Klerikalî staviat pered Rossiei vopros rebrom („Ortodoxia sau viața? Clericii pun înaintea Rusiei problema în mod tranșant”)*, în rev. „Moskovskii Komsomoleț”, Nr. 26055, 1 octombrie 2012
37. Alexandr Nevzorov, *Koșiuunnik („Profanatorul”)*, în rev. „Novâi vzglead”, Nr. 10, 11 octombrie 2012
38. Popov, I., Puhnaciov, I., *Paradoxî („Paradoxuri”)*, în rev. „Nauka i jizni” („Știință și viață”), nr. , Moscova,
39. Rubinov, Anatolii, *Nauka i obșestvo („Știință și societate”)*, în „Sovetskaia Belorussia”, 12 decembrie 2006
40. Sergheiev, V. P., *Otrâtoie pocitanie sviatâni v Ufimskoi Eparhii v usloviah represii 1930-h godov („Venerarea pe față a celor sfinte în Eparhia de Ufinsk în condițiile progianei din anii 1930”)*, în rev. „Problemî istorii, filologhii, culiturî” (Probleme ale istoriei, filologiei, culturii”), nr. 1 (31), ianuarie-februarie-martie, Revistă coordonată de Academia Rusă de Științe, Moscova-Magnitogorsk-Novosibirsk, 2011
41. Schmeman, A., *Zreaciaia liubovi („Dragostea văzătoare”)*, în „Vestnik RSHD”, Nr. 2 (100), 1971
42. Soljenițîn, A., *Ivan Șmeliov i ego «Solnțe miortvâh». Iz «Literaturnoi kolekții» („Ivan Șmeliov și «Soarele celor morți». Din «Colecția de literatură”)*, în rev. „Novâi mir”, Nr. 7, 1998
43. Sokolov, V V., *K istoriceskoî karakteristike Pantăizma v zapadno-evropeîskoî filosofii („Caracterizarea istorică a panteismului în filosofia vest-europeană”)*, în rev. „F.N.”, nr. 4, Moscova, 1960
44. Steniaev, Oleg, *Cito takoie „totalitarnaia teoria” i cito mojno ei protivopostaviti („Ce înseamnă «teoria totalitară» și ce i se poate reproșa”)*, în rev. „Rossia v kraskah”, Nr. 6, 2006
45. Stragorodskii, Patriarhul Serghei, *Credinciosul ortodox în raport cu Biserica sa și cu celelalte culte*, în „Jurnal Moskovskoi Patriarhii”, Nr. 3, 1993.
46. Tarkovskii, Andrei, *Zapeciatlennoie vremea („Timpul pecetluit”)*, în rev. „Iskustvo kino”, Nr. 4, Moscova, 1967
47. Tarkovskii, Andrei, *Krasota spasiot mir. Interviu s Ciarlizom-Ghenri de Brantom („Frumusețea va salva lumea. Interviu cu Charles-Henri de Brant”)*, în rev. „Iskustvo kino”, Nr. 2, Moscova, 1989
48. Timoșenko, V. E., *O haractere materializma Democrita („Despre caracterul materialismului lui Democrit”)*, în rev. „Voprosî filosofii”, nr. 3, Moscova, 1954.

49. Veretennikov, Arhim. Macarii, *Gramora Sviatitelia Makaria o solovețkom egumene Filipe* („Scrisoarea Sfântului Macarie despre Filip, egumenul Mănăsturii Soloveț”), în Almanahul „Solovețkoi more”, Nr. 3, 2004
50. Vernadskii, B. I., *Problema vremeni v sovremennoi nauke* („Problema timpului în știința contemporană”), în rev. „Izvestia AN URSS. Otdelenie matematicheskikh i estestvennâh nauk”, nr. 4, 1932
51. Vodolazkin, Evghenii, *Kak ponimati svoiu kulturu? Eșio raz o «Pisime desiati akademikov»* („Cum să-ți înțelegi propria cultură? Încă o dată despre «Scrisoarea celor zece academicieni»), în rev. „Nezavisimaia gazeta” („Ziarul independent”), 20 februarie 2008
52. Vostrikova, Elena, *Andrei Kuraev v Voroneje: „Za udovolstvie jiti v mire – nujno platiti”* (Andrei Kuraev în Voronej: «Pentru plăcerea de a trăi în lume trebuie să plătești»), în „Vreame Voroneja”, 16 mai 2013
53. Zelidovici, I., *Sobstvennaia jizni idei* („Viața personală a ideii”), în „Literaturnaia gazeta”, 9 februarie, Moscova, 1972
54. Zubov, A. B., *Pobeda nad poslednim vragom* („Victoria asupra ultimului dușman”), în rev. „Bogoslovskii vestnik”, nr. 1, 1993

D. LUCRĂRI TEOLOGICE ÎN VOLUM

1. Arseniev, Nicolae, *Mistica și Biserica Ortodoxă*. Traducere Remus Rus, București, Ed. IRI, 1994
2. Baștovoi, Ieromonah Savatie, *Despre curaj și libertate în Ortodoxie*, București, Editura Sofia, 2002
3. Baștovoi, Ierodiacon Savatie, *Între Freud și Hristos*, ediția a II-a adăugită, Timișoara, Editura Marineasa, 2002
4. Băndoiu, Lect. Dr. Andreea, *Ateismul și urmările lui*, în vol. *Principiile cercetării martirologice*, București, Editura Christiana, 2010
5. Bobrinskoi, Pr. Prof. Dr. Boris, *Taina Bisericii*. Traducere Vasile Manea, Cluj-Napoca, Editura Patmos 2002
6. Carlton, Clark, *Calea de la Protestantism la Ortodoxie*. Traducere din limba engleză de Marian Sorin Rădulescu, prefață Pr. Prof. Dr. Aurel Pavel, Sibiu, Editura Ecclesiast, 2010
7. Ciocioi, Gheorghică, *Școala de înviaț morți. Pelerin prin Ortodoxia târzie*, București, Editura Lumea credinței, 2013
8. Clément, Olivier, *Biserica Ortodoxă*, București, Universitas, 2000

9. Costache, Doru; Popescu, Dumitru, *Introducerea în dogmatica ortodoxă*, București, Editura Libra, 1997
10. Costache, Pr. Doru, *Logos, evoluție și finalitate. Spre o soluție transdisciplinară*. În vol. Pr. Ioan Ică, dr. Alexandros Kalomiros, diac. Andrei Kuraev, pr. Doru Costache, *Sfinții Părinți despre originile și destinul cosmosului și omului*, Ediția a II-a adăugită, Sibiu, Editura Deisis, 2003
11. Craig, Mary, *An autobiographical fragment*, în *Blessings*, Hodder & Stoughton, 1979
12. Crainic, Nichifor, *Nostalgia paradisului*, Iași, Editura Moldova, 1994
13. De Lubac, Henri, *Drama umanismului ateu*. Traducere din franceză de Cornelia Dumitru, București, Editura Humanitas, 2007
14. Evdokimov, Paul, *Ortodoxia*. Trad. din limba franceză de Dr. Irineu Ioan Popa, Arhiepiscop vicar, București, Ed. I.B.M.B.O.R., 1996
15. Evdokimov, Paul, *Cunoașterea lui Dumnezeu în Tradiția Răsăriteană*. Trad. de Pr. Lect. Univ. Dr. Vasile Răducă, București, Editura Christiana, 1995
16. Felea, Ilarion, *Convertirea creștină*, Sibiu, 1935
17. Felea, Ilarion, *Religia iubirii*, Editura Episcopiei Ortodoxe a Aradului, 1994
18. Firca, Pr. Iova, *Cosmogonia biblică și teoriile științifice*, București, Editura Anastasia, 1998
19. Geisler, Norman L.; Turek, Frank, *Nu am destulă credință ca să fiu ateu*. Cuvânt înainte de David Limbaugh, traducere de Florin Mermeze, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2007
20. Gheorghe, Virgiliu, *Efectele televiziunii asupra minții umane*, București, Editura Evanghelistos, 2005
21. Greenlee, J. H., *Introduction to the New Testament Textual – Criticism*, Grand Rapids, 1964
22. Himcinschi, Pr. Mihai, *Misiune și dialog. Ontologia misionară a Bisericii din perspectiva dialogului interreligios*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2003
23. Himcinschi, Pr. Mihai, *Biserica în societate. Aspecte misionare ale Bisericii în societatea actuală*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2006
24. Ică, Pr. Ioan, *Dr. Kalomiros despre facerea lumii, iad și slava materiei și terapia discursului religios și pedagogic al Bisericii*, prefață la vol. Pr. Ioan Ică, dr. Alexandros Kalomiros, diac. Andrei Kuraev, pr. Doru Costache, *Sfinții Părinți despre originile și destinul cosmosului și omului*, Ediția a II-a adăugită, Sibiu, Editura Deisis, 2003
25. Ică, Ioan I. jr.; Marani, Germano, *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente – documente – analize – perspective*, Sibiu, Editura Deisis, 2002
26. Ică, Ioan I. jr., *Perspective comparate asupra reformei Bisericii în Europa secolului XX*, în „INTER I, 1-2, 2007
27. Ianolide, Ioan, *Întoarcerea la Hristos*, București, Editura Christiana, 2006

28. Jurcan, Pr. Dr. Emil, *Duhul Sfânt și provocările contemporane ale lumii*, Alba Iulia, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Române, 1999
29. Kalomiros, Dr. Alexandros, *De la Facere la Apocalipsă*. Traducere de Pr. Ioan Constantin, București, Editura Lumea Credinței, 2005
30. Keller, Werner, *Și Biblia are totuși dreptate*, Oradea,
31. Kuraev, Diacon Andrei, *Ortodoxia pentru postmoderniști*, în vol. Monah Savatie (Baștovoii), Nicolae Balotă, Diacon Andrei Kuraev, Dumitru Crudu, *Ortodoxia pentru postmoderniști*, Timișoara, Editura Marineasa, 2001
32. Kuraev, Diacon Andrei, *Daruri și anateme. Ce a adus creștinismul lumii*. Traducere din limba rusă de Nina Nicolaevna, București, Editura Sophia, 2003
33. Kuraev, Diac. Andrei, *Ortodoxie și creaționism*. În vol. Pr. Ioan Ică, dr. Alexandros Kalomiros, diac. Andrei Kuraev, pr. Doru Costache, *Sfinții Părinți despre originile și destinul cosmosului și omului*, Ediția a II-a adăugită, Sibiu, Editura Deisis, 2003
34. Kuraev, Diacon Andrei, *Provocările ecumenismului*. În românește de Boris Buzilă, București, Editura Sofia, 2006
35. Lewis, C. S., *The Problem of Pain*, New York, Macmillan, 1959
36. Lewis, C. S., *Scrisorile lui Zgîndărilă*, Cluj Napoca, Editura Logos, 1993
37. Lewis, C. S., *Sfaturile unui diavol bătrân către unul mai tânăr*. Traducere de S. Corneanu, București, Editura Humanis, 2010
38. Lewis, C. S., *Is Theology Poetry?*, în vol. *Essay Collection. Faith, Christianity and the Church*, London, Harper Collins Publishers, 2010
39. Lossky, Vladimir, *Introducere în Teologia Ortodoxă*. Traducere de Lidia și Remus Rus, București, Editura Enciclopedică, 1993
40. Mada, Ierom. Teofan, *Conștiință și compromis*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2006
41. Maritain, Jacques, *Humanisme intégral. Problèmes temporels et spirituels d'une nouvelle chrétienté*, Paris, F. Aubier, 1936
42. McDowell, Josh, *Mărturii care cer un verdict*, Oradea, Societatea Misionară Română, 1992
43. Nellas, Panayiotis, *Omul, animal îndumnezeit. Perspective pentru o antropologie ortodoxă*. Ediția a II-a, studiu introductiv și traducere de diac. Ioan I. Ică jr., Sibiu, Editura Deisis, 1999
44. Pavel, Costantin C., *Tragedia omului în cultura modernă*, București, Editura Anastasia, 1997
45. Părăian, Arhim. Teofil, *Credința lucrătoare prin iubire*, ediție revizuită, Făgăraș, Editura Agaton, 2009
46. Petcu, Pr. Răzvan Lucian, *Sensul teologic al științei (teză de doctorat)*, Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia, 2011

47. Popescu, Prof. Dr. Teodor M., *Biserica și cultura*, București, Editura I.B.M.B.O.R., 1996
48. Popescu, Dumitru, *Teologie și cultură*, București, E.I.B.M.B.O.R., 1993
49. Popescu, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Hristos, Biserică, Societate*, București, Editura I.B.M.B.O.R., 1998
50. Popescu, Dumitru, *Teologie, cultură, știință – o întâlnire necesară*, în vol. Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu (coordonator), *Știință & Teologie: preliminarii pentru dialog*, București, XXI: Eonul dogmatic, 2001
51. Preda, Radu, *Semnele vremii. Lecturi social-teologice*, Cluj-Napoca, Editura EIKON, 2008
52. Preda, Radu, *Comunismul. O modernitate eșuată*. Colecția Universitas, Seria *Theologia Socialis*, nr. 5, Cluj-Napoca, Editura EIKON, 2009
53. Ramsey, Arthur Michael, *God, Christ and the World. A Study in Contemporary Theology*, London, SCM Press, 1969
54. Ratzinger, J., *Introducere în creștinism*, Bruxelles, 1988
55. Remete, Pr. Conf. Dr. George, *Dogmatica Ortodoxă*, ediția a III-a revizuită și adăugită, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2002
56. Remete, George, *Cunoașterea prin tăcere*, ediția a III-a revizuită, Alba Iulia, Edit. Reîntregirea, 2011
57. Remete, George, *Ființă și Credință*, vol. 1 – „Ideea de Ființă”, București, Editura Academiei Române, 2012
58. Rops, Daniel, *Sens de Dieu et sens de péché*, Paris, 1957
59. Rose, Ieromonah Serafim, *Cartea Facerii, crearea lumii și omul începuturilor. Perspectiva creștin-ortodoxă*. În românește de Constantin Făgețan, București, Editura SOFIA, București, 2001
60. Scharffer, Frank, *Dans de unul singur*. Traducere de Marian Rădulescu, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2006
61. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe a Greciei, *Răspuns la o ficțiune („Codul lui Da Vinci”)*, București, Editura „Evanghelismos”, 2006
62. Stăniloae, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Teologia dogmatică Ortodoxă*, vol. I, București, Editura I.B.M.B.O.R., 1978
63. Stăniloae, Dumitru, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1993
64. Stăniloae, Dumitru, *Ortodoxie și românism*, București, Editura Albatros, 1998
65. Stăniloae, Dumitru, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Colecția „HOMO RELIGIOSUS”, Cluj-Napoca, Editura DACIA, 2000
66. Stott, John R. W., *Crucea lui Cristos*. Traducere de John F. Tipei, Societatea Misionară Română Wheaton, Illinois, U.S.A., 1992
67. Strobel, Lee, *Pledoarie pentru Hristos*, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2004

68. Țon, Iosif, *Credința adevărată*, Oradea, Societatea Misionară Română, 1988
69. Vasilescu, Diac. Prof. Univ. Dr. Emilian, *Istoria religiilor*, Ediția a III-a, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1998
70. Vlăducă, Ion, *Elemente de apologie creștină*, București, Editura Bizantină, 1998
71. Ware, Timothy, *The Orthodox Church*, New Edition, Published by the Penguin Group, Penguin Books, Ltd., 80 Strand, London WC2R 0RL, England, 1997
72. Ware, Kallistos, *Împărăția lăuntrică*, București, Editura Christiana, 1996
73. Wurmbrand, Richard, *Marx și satan*, București, Editura Stephanus, 1994
74. Yannaras, Christos, *Ortodoxie și Occident*. Text îngrijit de Iulian Nistea, București, Editura Bizantină, 1995
75. Zizioulas, Ioannis, *Ființa eclesială*. Traducere Aurel Nae, București, Editura Bizantină, 1996

E. LUCRĂRI ȘTIINȚIFICE

1. Barbour, Ian G., *Religion and Science – historical and contemporary issues*, San Francisco, Harper, 1997
2. Barrow, John D.; Tipler, Franj J., *Principiul antropoc cosmic*. Traducere de Walter Radu Fotescu, București, Editura Tehnică, 2001
3. Bălăceanu-Stolnici, Constantin, *Religie și știință, complementaritate, nu antagonism*, în vol. Basarab Nicolescu, Magda Stavinschi (editori), *Știință și Religie: antagonism sau complementaritate?*, în colecția „Noua reprezentare a lumii”, București, Editura XXI: Eonul dogmatic, 2002
4. Bernal, J. D., *Știința în istoria societății*, București, Editura Politică, 1964.
5. Bohm, David, *Wholeness and the Implicate Order*, în vol. Ilie Pârvu, *Arhitectura existenței*, București, Editura Humanitas, 1990
6. Capra, Fritjof, *Taofizica*. Traducere din limba engleză de Doina Țimpău, București, Editura Tehnică, 1995
7. Carrel, Alexis, *Omul, ființă necunoscută*. Traducere în românește de Lia Busuioceanu, București, „Cugetarea”, 1938
8. Chiricuță, Toma, *Religia omului de știință*, București, Editura Tipografiei Moderne, 1935
9. Collins, Francis, *Limbajul lui Dumnezeu*. Traducere de Silvia Palade, București, Editura Curtea Veche, 2009
10. Darwin, Ch., *Călătoria unui naturalist în jurul lumii pe bordul vasului «Beagle»*, București, Editura Tineretului, 1959

11. Das, Pranab K., *Teoria haosului, libertatea umană și transcendentul*, în vol. Basarab Nicolescu, Magda Stavinschi (editori), *Știință și Religie: antagonism sau complementaritate?*, în colecția „Noua reprezentare a lumii”, București, Editura XXI: Eonul dogmatic, 2002
12. Dawkins, Richard, *The Blind Watchmaker*, Norton, New York, 1986
13. Dawkins, Richard, *Un râu pornit din Eden. Codul genetic, computerul și evoluția speciilor*. Traducere de Elena-Marcela Badea și Dan Oprina, București, Editura Humanitas, 2007
14. Denton, Michael, *Evolution: A Theory in Crisis*, Maryland, Adler & Adler, Bethesda, 1986
15. Farrington, Benjamin, *Science in Antiquity*, Oxford University Press, 1950.
16. Gingerich, Owen, *Universul lui Dumnezeu*. Traducere de Viorel Zaicu, București, Editura Curtea Veche, 2010
17. Guitton, Jean, *Dumnezeu și știința*. Trad. Preot Ioan Buga, București, Editura Harisma, 1992
18. Haught, John, *Știință și religie. De la conflict la dialog*, București, Editura XXI: Eonul dogmatic, 2002
19. Hawking, Stephen, *Scurtă istorie a timpului*. Traducere de Mihaela Ciodaru, București, Editura Humanitas, 1995
20. Kastler, Alfred, *Această stranie materie*. Trad. de Ligia Ionescu, în SERIA *Idei contemporane*, București, Editura Politică, 1982
21. Koetsler, Arthur, *Lunaticii. Evoluția conceptelor despre univers de la Pitagora la Newton*. Traducere de Gheorghe Stan, București, Editura Humanitas, 1997
22. Koyre, Alexandre, *De la lumea închisă la universul infinit*, București, Editura Humanitas, 1997
23. Lemeni, A., *Ideologizarea științei*, în vol. Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu (coordonator), *Știință & Teologie: preliminarii pentru dialog*, București, XXI: Eonul dogmatic, 2001
24. Lonchamp, Jean-Pierre, *Science et Croyance*, Paris, Desclée de Brouwer, 1992
25. Luca, Emil, *Elemente de fizică modernă*, vol. 1, Iași, Editura Junimea, 1976
26. Maliță, Mircea, *Unicitatea și varietatea religiilor*, în vol. Basarab Nicolescu, Magda Stavinschi (editori), *Știință și Religie: antagonism sau complementaritate?*, în colecția „Noua reprezentare a lumii”, București, Editura XXI: Eonul dogmatic, 2002
27. Mironescu, Alexandru, *Certitudine și adevăr*, București, Editura Harisma, 1992
28. Morris, Henry M., *Bazele biblice ale științei moderne*. Traducere de Liviu Cotrău, Societatea Misionară Română, Wheaton, Illinois U. S. A., 1993
29. Newton-Smith, W. H., *Raționalitatea științei*, București, Editura Științifică, 1994
30. Nicolescu, Basarab, *Originea creștină a științei moderne*, în vol. Magda Stavinschi, Pr. Dr. Doru Costache, *Noua reprezentare a lumii, studii intra- și transdisciplinare*, nr. 3, București, Editura XXI: Eonul Dogmatic, 2005

31. Nicolescu, Basarab, *Nivelurile de realitate și sacrul*, în vol. Basarab Nicolescu, Magda Stavinschi (editori), *Știință și Religie: antagonism sau complementaritate?*, în colecția „Noua reprezentare a lumii”, București, Editura XXI: Eonul dogmatic, 2002
32. Paulescu, Nicolae, *Noțiunile de „Suflet” și „Dumnezeu” în fiziologie*, București, Editura Credința Strămoșească, 2007
33. Planck, Max, *Scientific Autobiography and Other Papers*. Translated by Frank Gaynor, Greenwood Press, Publishers, Westport, Connecticut, 1971
34. Polkinghorne, John, *Quarci, haos și creștinism*. Traducere de Alexandra Corina Stravinschi, București, Editura Cartea Veche, 2006
35. Polkinghorne, John, *Teologia în contextul științei*. Traducere de Smaranda Scriitoru, București, Editura Curtea Veche, 2010
36. Pollack, Robert, *Credința biologiei și biologia credinței*. Traducere de Viorel Zaicu, București, Editura Curtea Veche, 2007
37. Popper, Karl, *Raționalitatea revoluțiilor științifice*, apud Ilie Pârvu, *Istoria științei și reconstrucția ei intelectuală*, București, Editura Științifică, 1981
38. Sagan, Carl, *Cosmos*, New York, Random House, 1980
39. Stapp, Henry P., *Rațiune, materie și mecanică cuantică*, București, Editura Tehnică, 1998
40. Staratan, Gheorghe, *Max Planck (1858-1947). Despre relațiile dintre știință și religie*, în vol. Basarab Nicolescu, Magda Stavinschi (editori), *Știință și Religie: antagonism sau complementaritate?*, în colecția „Noua reprezentare a lumii”, București, Editura XXI: Eonul dogmatic, 2002
41. Tonnelat, M. A., *Louis de Broglie și mecanica ondulatorie*. Traducere de Mihai Livescu, București, Editura Științifică, 1969

F. LUCRĂRI FILOSOFICE

1. ****Antologie de filosofie românească*, vol. 6, București, Editura Minerva, 1988
2. Banu, I., *Istoria filosofiei universale*, București, Editura de Stat, 1975
3. Berdiaev, Nicolae, *Un nou Ev Mediu*, în „SERIA TEOLOGICA”, în românește de prof. Maria Vartic, Sibiu, 1936
4. Blaga, Lucian, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, ediție îngrijită de G. Ivașcu, București, Editura Științifică, 1966
5. Camus, Albert, *Mitul lui Sisif*, București, ELU, 1969

6. Caputo, John D.; Vattimo, Gianni, *După moartea lui Dumnezeu*. Traducere G. Cercel, București, Editura Curtea Veche, 2008
7. Chesterton, H. K., *Extraordinara inovație a lui Enoch Watts*, în *Opere alese*, vol. 3, Moscova, 1994
8. Cogniot, Georges, *Materialismul greco-roman*, București, Editura Politică, 1965.
9. Dimitriu, Emilian, *Educația ateistă – de la informație la atitudine*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983
10. Feuerbach, Ludwig, *Esența creștinismului*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1961
11. Feyerabend, Paul, *Contre la méthode*, Seuil, Points Sciennes, 1975
12. Fiddes, P. S., *Freedom and Limit. A Dialogue between Literature and Christian Doctrine*, Macon, Georgia, Mercer University Press, 2000
13. Frank, Simon, *Realitatea și omul*, Paris, 1956
14. Heuer, Rolv, *Genie und Reichtum („Geniu și bogăție”)*, Vienna, Bertelsmann Sachbuchverlag, 1971
15. Engels, Fr., *Dialectica naturii*, București, Editura Politică, 1959
16. Engels, Fr., *Progresele reformei sociale pe continent*, în K. Marx, Fr. Engel, *Opere*, vol. I, Editura Politică, București, 1960
17. Engels, Fr., *Dezvoltarea socialismului de la utopie la știință*, în K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 19, București, Editura Politică, 1964
18. Engels, Fr., *Originea familiei, a proprietății private și a statului*, în vol. K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 21, București, Editura Politică, 1965
19. Engels, Fr., *Ludwig Feuerbach și sfârșitul filosofiei clasice germane*, în Marx – Engels, *Opere*, vol. 21, București, Editura Politică, 1965
20. Erasmus de Rotterdam, *Elogiul nebuniei sau cuvântare spre lauda prostiei*. Traducere și note de Șt. Bezdechi, București, Editura Minerva, 2000
21. Gogol, N. V., *Meditații la Dumnezeiasca Liturghie*. Traducere și prefață de Boris Buzilă, București, Editura Anastasia, 1996
22. Gulian, C. I., *Mit și cultură*, București, Editura Politică, 1968
23. Gusdorf, Georges, *Mythe et métaphysique*, Paris, Flammarion, 1963
24. Grünberg, Ludwig, *Opțiuni filosofice contemporane*, București, Editura Politică, 1981
25. Hegel, G., *Enciclopedia științelor filozofice. I. Logica*. Trad. D. D. Roșca, V. Bogdan, C. Floru și R. Stoichiță, București, Editura Humanitas, 1995
26. Henzen, A., *Opere filosofice alese*. Vol. I, București, Editura Cartea rusă, 1952.
27. Hesiod, *Orfeu. Poeme*, București, Editura Minerva, 1987
28. Ionescu, Nae, *Tratat de metafizică*, București, Editura Roza Vânturilor, 1999

29. Kagan, M. S., *Comunismul și dezvoltarea artistică a omenirii*, în ****Arta viitorului*. Antologie, prefață și traduceri de Victor Ernest Mașek, București, Editura Meridiane, 1979
30. Laertios, Diogenes, *Despre viețile și doctrinele filosofilor*, București, Editura Academiei R. P. R., 1963
31. Large, Friedrich Albert, *The History of Materialism*, London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co Ltd, 1925.
32. Lenin, V. I., *Sarcinile uniunii tineretului*, în V. I. Lenin, *Opere*, vol. 31, București, E.S.P.L.P., 1956
33. Lenin, V. I., *Opere*, vol. 38, București, Editura Politică, 1959
34. Lenin, V. I., *Materialism și empiriocriticism*, în *Opere complete*, vol. 18, București, Editura Politică, 1963
35. Lenin, V. I., *Trei izvoare și trei părți constitutive ale marxismului*, în *Opere complete*, vol. 23, București, Editura Politică, 1964
36. Lévy-Strauss, Claude, *Anthropologie structurale*, Paris, Plon, 1958
37. Lukács, G., *Ontologia existenței sociale*, București, Editura Politică, 1982
38. Madison, James, Alexander Hamilton, John Jay, *The Federalist*. Edited by Benjamin F. Wright, Cambridge, Harvard University Press, 1961
39. Marx, K.; Engels, Fr., *Despre artă și literatură*, București, Editura pentru Literatură, 1953
40. Marx, Karl, *Burghazia și contrarevoluția*, în K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol 6, București, Editura Politică, 1959
41. Marx, K.; Engels, Fr., *Scieri din tinerețe*, București, Editura Politică, 1960
42. Marx, Marx, *Contribuții la critica economiei politice*, București, Editura Politică, 1960
43. Marx, Karl; Engels, Fr., *Critica programului de la Gotha*, în *Opere alese*, vol. 2, București, Editura Politică, 1962
44. Marx, Karl, Engels, Fr., *Ludwig Feuerbach și sfârșitul filosofiei clasice germane*, în vol. 2, București, Editura Politică, 1962
45. Marx, K; Engels, Fr., *Opere*, vol. 20, București, Editura Politică, 1964.
46. Marx, K.; Engels, Fr., *Opere*, vol. 23, București, Editura Politică, 1966
47. Mondin, Battista, *Despre Dumnezeu. Filosofia religiei și Teologia filosofică*. Traducere din limba italiană de Wilhelm Tauwinkl, Iași, Editura Sapiientia, 2008
48. Muscă, Vasile, *Filosofia ca istoria filosofiei*, Cluj Napoca, Editura Dacia, 2002
49. Newbigin, Lesslie, *The Other Side of 1984*, WCC, Geneva, 1983
50. Pascal, B., *Cugetări*, București, Editura Științifică, 1992
51. Pătrășcanu, Lucrețiu, *Curenți și tendințe în filosofia românească*, Ediția a IV-a, București, Editura Politică, 1971

52. Pfaff, Konrad, *Distribuția artei la restructurarea sensibilității*, în ****Arta viitorului*. Antologie, prefață și traduceri de Victor Ernest Mașek, București, Editura Meridiane, 1979
53. Piatkowski, Adelina; Banu, Ion (coordonatori), *Filosofia greacă până la Platon*, vol. I, partea 1, studiu istoric de I. Banu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.
54. Pirenne, Jacques, *Histoire de la civilisation de l'Égypte ancienne*, tome I, Neuchâtel, Suisse, La Baconnière, Paris, Albin Michel, 1961
55. Pîrvan, Vasile, *Ideile fundamentale ale culturii sociale contemporane*, în ****Antologie de filosofie românească*, vol 4, București, Editura Minerva, 1988
56. Plămădeală, Episcop Antonie, *Umanismul marilor filosofi moraliști chinezi*, în vol. Antonie Plămădeală, *Ca toți să fie una*, București, Editura I. B. M. B. O. R., 1979
57. Pop, Traian, *Marx – Engels. Filosofia operei de tinerețe*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1973
58. Proudhon, Pierre-Joseph, *Philosophie de la Misère*, Paris, Union Général d'Éditions, 1964
59. Radișcev, A. N., *Călătorie de la Petersburg la Moscova*, București, Editura Cartea rusă, 1956
60. Sarte, G. P., *Critique de la raison dialectique*, Paris, 1960
61. Sartre, Jean-Paul, *L'Être et le Néant*, Paris, Gallimard, 1969
62. Schopenhauer, Arthur, *Lumea ca voință și reprezentare*, vol. 3, Iași, Editura Moldova, 1995
63. Soloviov, Vladimir, *Îndreptățirea binelui. Filosofia umană*. Trad. în rom.: Nina Nicolaevna, București, Editura Humanitas, 1994
64. Tallentyre, S. G., *Life of Voltaire*, vol. II, Stanford University Press, 2008
65. Timuc, Maria, *Eșecul Egoului, succesul lui Dumnezeu*, în „Jurnalul de weekend”, 14 februarie, 2013
66. Tresmontant, Claude, *Les idées maîtresses de la métaphysique chrétienne*, Paris, Editions du Seuil, 1962
67. Tudosescu, Prof. Univ. Dr. Ion (coordonator), *Filosofie. Materialism dialectic și istoric*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1975
68. Țuțea, Petre, *Omul. Tratat de antropologie. Problemele sau Cartea Întrebărilor 1*, Iași, Editura Timpul, 1992
69. Vianu, Tudor, *Istorism și raționalism. Studiu de Filosofia Culturii*, București, Tiparul Universitar, 1938
70. Vlăduțescu, Gh., *Ateismul în antichitate*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978
71. Werner, Charles, *La Philosophie grecque*, Paris, Petite Bibliothèque Payot, 1962
72. Wolfe, Bertram, *Marxism – One Hundred Years in the Life of a Doctrine*, New York, The Dial Press, 1965
73. Wurtz, Bruno, *New Age*, Timișoara, Editura de Vest, 1994

G. STUDII ȘI REVISTE

1. Aiftincă, Prof. Univ. Dr. Marin, *Arta și dezestetizarea artei (II)*, în rev. „Portal-Măiastra”, Anul IX, Nr. 1 (34), Târgu-Jiu, 2013
2. Cotelea, Dumitru, *Relația Biserică-Stat în URSS (1970-1990)*, în rev. „AXA”, Nr. 22, 2010
3. Crainic, Nichifor, *Ortodoxia concepția noastră de viață*, în „Studii Teologice”, Seria a II-a, Anul XLV, Nr. 3-4, mai-august, București, Editura I.B.M.B.O.R., 1993
4. Chivu, Iulian, *Afectivitatea*, în rev. „Portal-Măiastra”, Anul VIII, Nr. 1-2 (30-31), Târgu-Jiu, 2012
5. Drăgulin, Pr. Dr. Gheorghe I., *„Europenizare” fără „reîncreștinare”?*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, Anul CVIII, Nr. 56, mai-iunie, București, 1990
6. Graham, Elain L., *Frenkensteins and Cyborgs: Visions of the Global Future in an Age of Technology*, în „Studies in Christian Ethics”, v. 16, nr. 1, 2003
7. Hayek, Friedrich A., *Sfârșitul adevărului*, în Revista de artă, cultură și civilizație „Sud-Est”, Nr. 2/20, 1995
8. Huxley, Aldoux, *Confessions of a Professed Atheist*, în „Report”, iunie, 1966
9. Lazăr, Ioan, *Apartheid Humanism*, în revista de politică, cultură și spiritualitate „AXA”, Nr. 5, decembrie, 2008
10. Lemeni, Adrian, *Concepția mecanicistă despre Univers*, în rev. „Credința Ortodoxă”, Alba-Iulia, Anul VI, Nr. 1, Ianuarie-Iunie, 2001
11. Plămădeală, Episcop Antonie, *Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură, în Sfânta Tradiție și în teologia contemporană*, în „Studii Teologice”, Seria a II-a, Anul XXIV, Nr. 5-8, Mai-Iunie – Septembrie-Octombrie, București, 1972
12. Popa, George, *Nietzsche – profet al modernității*, în rev. „Portal-Măiastra”, Anul IX, Nr. 1 (34), Târgu-Jiu, 2013
13. Popescu, Pr. Ioan, *Structuri tematice cu implicații în gândirea teologică după lucrarea lui Erwin Schrödinger: „Ce este viața? Și spirit și materie”*, în „Studii Teologice”, Seria a II-a, Anul XLIII, Nr. 4, iulie-august, București, 1991
14. Preda, Radu, *Subsidiaritatea ca principiu de relaționare a Bisericii cu lumea*, în „Renașterea”, 4, 2005
15. Preda, Radu, *Securitatea și insecuritatea deconspirării ei. Comunismul în memoria clasei politice, a societății civile și a Bisericii*, în rev. „Adevărul literar și artistic”, 838, 30 septembrie, 2006

16. Răducă, Pr. Lect. Dr. Vasile, *Rolul formativ al religiei*, în rev. „Studii teologice”, Seria a II-a, Anul XLVI, nr. 1-3, Ianuarie-Iunie, E. I. B. M. B. O. R., București, 1994
17. Remete, Pr. Conf. Dr. George, *Filosofia, teologia și providența*, în „Credința Ortodoxă”, anul VI, nr. 1, ianuarie-iunie, Alba Iulia, 2001
18. Remete, Pr. George, „*Lupta*” omului cu Dumnezeu, în „Altarul Reîntregirii”, Serie nouă, Anul IX, Nr. 2, Iulie-Decembrie, 2004
19. Smeu, Grigore, *Filosofia și crizele contemporaneității*, în rev. „Portal-Măiastra”, Anul IX, Nr. 1 (34), Târgu-Jiu, 2013
20. Tăriță, Marius, „*Ism*”, provine de la deconstructivism sau nihilism?, în rev. „AXA”, Nr. 10, Mai 2009

H. SURSE AUXILIARE

1. Conquest, Robert, *The Great Terror. A Reassessment*, Oxford University Press, New York, 1990
2. Debicki, Jacek; Favre, Jean-François, *Istoria Artei. Pictură, sculptură, arhitectură*. Traducere din limba franceză de Corina Stanciu, București, Enciclopedia RAO, 2000
3. Dostoievskii, F. M., *Crimă și pedeapsă*. Trad. din limba rusă de Ștefania Velisar Teodoreanu și Isabella Dumbravă, București, Editura RAO, 1995
4. Dostoievskii, F. M., *Idiotul*. Traducere din limba rusă de Nicolae Gane, București, Editura RAO, 1996
5. Dostoievskii, F. M., *Demonii*. Traducere din limba rusă de Nicolae Gane, București, Editura RAO, 1996
6. Dostoievski, F. M., *Frații Karamazov*, vol I, București, Editura RAO, 1997
7. Dumitrescu, Sorin, *Noi și icoana*, București, Editura Anastasia, 2010
8. Duvignaud, Jean, *Sociologie du théâtre*, Paris, PUF, 1965
9. Heller, Agnes; Feher, Ferenc, *De la Ialta la Glasnost*. Traducere de Doina Lică, Timișoara, Editura de Vest, 1993
10. Durant, Will; Durant, Ariel, *Civilizații istorisite*, vol. 17 – Reforma, București, Editura Prietenii Cărții, 2005
11. Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*. Traducere de Cezar Baltag, București, Editura Științifică, 1991
12. Georgescu, N., *Numele ca un gârbaci peste față...*, în rev. „Bucovina literară”, anul XVI, nr. 1 (179), ianuarie, Suceava, 2006
13. Ionescu, Eugene, *Rinocerii*. Traducerea și nota asupra ediției de Dan C. Mihăilescu, București, Editura Univers, 1996

14. Koselleck, Reinhart, *Conceptele și istoriile lor. Semantica și pragmatica limbajului social-politic*. Trad. de G. H. Decuble, M. Oruz, București, Editura Art, 2009
15. Kott, Jan, *Shakespeare, contemporanul nostru*, București, ELU, 1969
16. Mănescu, Clio, *Mitul elen și dramaturgia contemporană*, București, Editura Univers, 1977
17. Munteanu, Cristinel, *Despre caracterul motivat al numelor proprii din opera literară*, în rev. „Limba Română” nr. 7-8, anul XVIII, 2008
18. Oppenheim, Walter, *Europa și despoșii luminați*. Traducerea: Roxana-Aura Duma, în colecția „Acces la istorie”, București, Editura ALL, 1998
19. Papacostea, Șerban, *6 martie 1945. Începuturile comunizării României*, București, Editura Enciclopedică, 1995
20. Rémond, René, *Religie și societate în Europa. Secularizarea în secolele al XIX-lea și XX 1780-2000*. Traducere de Giuliano Sfichi, București, Editura Polirom, 2003
21. Roșulescu, Vladimir, *Tronul Romei sau viețile celor 75 de împărați romani*, Craiova, Editura SCORILO, 1999
22. Soljenițin, Alexandr, *Pavilionul canceroșilor*. Vol. 2, traducere din limba rusă de Eugen Uricariu și Maria Dinescu, Colecțiile COTIDIANUL – Literatura, București, Editura Univers, 2009
23. Suci, Ioan, *Eroism – terapie contra mediocrității*, Alba Iulia, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Române Alba Iulia, 2002
24. Valéry, Paul, *Variété V*, Paris, Editura Gallimard, 1998
25. Zamfirescu, Ion, *Istoria universală a teatrului*, vol. II, București, ELU, 1968

I. SURSE ÎN FORMAT ELECTRONIC

1. http://www.arh-eparhia.ru/publications/?ELEMENT_ID=35641
2. <http://www.russian-orthodox-church.org.ru/nr304241.htm>
3. www.impactapologetics.com
4. <http://www.ateism.ru/article.htm?no=2212>